

"חוקים פהודותם"
הלכות בניד אב זאב (א)

לב שזמע

שיעורי הרה"ג
רבי שמעי' לעזו שליט"א
דומ"ץ קהל יטב לב דסאטמאר
לונדון

על פרשת השבוע

פרשת ויחי

ניתן לשמוע השיעורים ב'קול הלשון'

020 81917000

[ex3,1.11.1]

שגיאות מי יבין - אי אפשר לבר בלא תבן
בבקשה, המוצא שגיאה כלשהוא יואיל להודיע למו"ל למען יתוקן אי"ה

להערות והארות ולקבלת הגליון

יש לשלוח לאימעל: levshomeya@gmail.com

לעילוי נשמת

הרה"ח מקים עולה של תורה

ר' ישעי' זאב בן הרה"ח ר' ישראל ישכר זלה"ה

גלב"ע י"ב תשרי תשע"ז

ת. נ. צ. ב. ה.

עורך: יצחק אייכלר

052-7121811

סדר ועימוד: א. י. גרינוואלד

054-8494370

תוכן הענינים

ד וצדיק באמונתו יחיה

☆ טהרת מידותיו של יוסף ☆ יוסף הודה לשבטים על מה שמכרוהו ☆ השורש לכל המידות הטובות היא האמונה ☆ ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל ☆ אוכיחך ואערכה לעיניך

י למה פרשה זו סתומה

☆ ביקש יעקב לישב בשלווה ☆ שמא חס ושלום קיבל עולמו ☆ לא הן ולא שכרן על ידי האמונה בהשגחה פרטית ממעטין את היסורין ☆ אורך ה' כי אנפת בי

טז וירא מנוחה כי טוב - ויט שכמו לסבול

☆ המטה את שכמו להתנהג במדת הסבלנות - ייטב לו בזה ובבא ☆ ידבק עצמו בדרכי הקב"ה הסובל ומעלים עין מסוררים ☆ ממידת הסבלנות - שלא יפסול את חברו אף כשהנהגתו תמוהה בעיניו ☆ לסבול הכל ולקבל בשמחה הן טוב הן רעה - כי הכל חסדי ה' ☆ כשיודע שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם - יכול לסבול הכל ☆ סמא דייסורי - קבולי ☆ המתנהג במדת הסבלנות מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו במדה זו ☆ על ידי האמונה באים למידת הסבלנות ☆ על ידי הסבלנות זוכים ללב טוב

כז ויברכם ביום ההוא - חשיבות העבודה דבר יום ביומו

☆ יעקב אבינו ברך אותם שלא ידאגו את דאגת יום המחר ☆ כל יום כאילו היום ילדתך ☆ אין לו לאדם בחייו אלא הרגע הזה שעומד בה ☆ העבודה הרצויה לה' - דווקא באותו מקום ובאותו זמן שעומד בו עתה ☆ דאגה מנין ☆ ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון ☆ אם לא 'עכשיו' - אימתי ☆ הבעל תשובה צריך לשוש ולשמוח מהשעה שעומד בה עתה ☆ לעסק התשובה והיראת שמים יש חשיבות אפילו ברגע כמימרא

פרשת ויחי

וצדיק באמונתו יחיה

☆ טהרת מידותיו של יוסף ☆ יוסף הודה לשבטים על מה שמכרוהו ☆ השורש לכל המידות הטובות היא האמונה ☆ ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל ☆ אוכיחך ואערכה לעיניך

אילולא המלאך גבריאל, כמובא בבעל הטורים (מב ז).

וכן לאחר שירד יעקב אבינו ע"ה למצרים וזכה יוסף להיפגש עמו ולחיות לצדו עד ערוב ימיו, בכל אותן הימים נזהר יוסף שלא להתייחד עם יעקב לבדו אפילו פעם אחת, מתוך חשש שמא ישאלהו מה היה עם אחיו – כששלח אותו אליהם, כמובא בפסיקתא רבתי (פיסקא ג - ביום השמיני).

וכשנתבונן בדברים, הרי אלו דרגות גבוהות ביותר שבקושי אפשר להעלותן על הדעת. וצריך לבאר מהו השורש לזה.

יוסף הודה לשבטים על מה שמכרוהו עוד יש להתפלל ממה שהיה לאחר שיוסף התוודע אל אחיו, שלא די שלא היתה לו טינה וכעס עליהם, אלא אדרבה, הוא מעצמו הודה להם על מה שהם מכרוהו, מפני שאילולא היו מוכרים אותו - לא היה בא למעלתו, וכמובא בשפת אמת (פר' מקץ שנת תרמ"ג ד"ה בפסוק אשר) בזו הלשון 'בפסוק

טהרת מידותיו של יוסף

מכל הנהגתו של יוסף עולה מסכת מופלאה של טהרת המידות, כפי שהארכנו בפר' ויגש עם דברי האור החיים (מה ד) על הפסוק 'אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אתי מצרימה', שסמך לומר 'יוסף אחיכם' למה שאמר להם 'אשר מכרתם', לרמז להם, 'שאפילו בזמן המכר לא כהתה עין האחוה ממני'. והוא דרגה עליונה שאין כמותה, שאפילו בשעה שמכרו אותו – לאחר שהוציאוהו מן הבור שהיה בו נחשים ועקרבים (שבת כב.), לא השתנתה אהבתו אליהם – 'לא כהתה עין האהבה'.

ואף בשעה שהיה במצרים, היה לבו של יוסף מסור בידו באופן מבהיל על הרעיון, וכמו שהעיר האור החיים (מה כו) על כך שלא שלח להודיע לאביו שהוא חי – בכדי שלא לבייש את אחיו.

וכשירדו השבטים מצרימה להשיב את נפשם מפני הרעב, מתחילה ביקש יוסף לקבל אותם בסבר פנים יפות

אות קבו) שכתב בזו הלשון 'שבזכות אמונה בלב שלם ניצול האדם ממדות רעות הנטבעים בנפשו'.

והביאור בזה, שכל מה שהאדם תאב או מקנא או מתכעס, בא מחסרון האמונה – כאילו מה שיש לו או אין לו תלוי ברצונו ובהשתדלותו. אך כשהאמונה ברורה ובהירה, שמה שמגיע לו לאדם יבוא עד אליו – גם אם כל מלכי מזרח ומערב לא יחפצו בו. ומה שלא מגיע לו – לא יבוא אליו הגם שיתאמץ לזה בכל כוחו ואונו. ממילא אין לו מה לקנאות או לכעוס או להתאוות, שהרי הכל תלוי בו ית' וממנו הכל.

ובזה יובן מדוע יוסף הצדיק לא נמנע מלספר לאחיו על דבר חלומותיו ולא חשש שהם יקנאו בו. מפני שבאמונתו התמימה והשלימה לא חשב שיש מקום לקנאות בו, שהרי הכל ממנו ית' ומה לו לאדם להתגאות במה שחננו הקב"ה בטובו הגדול².

'אשר מכרתם אותי', כמו שאמרו חז"ל (שבת 119). 'אשר שברת' – יישר כחך, כן ניהם יוסף אותם, כי זכה לכל זה על ידי המכירה^א.

והדברים מבהילים – עד היכן הגיעה טהרת לבו של יוסף, שלא זו בלבד שלא כעס עליהם ושמר טינה על מעשה מכירתם. אלא אדרבה, הודה להם על כך, מפני שהם היו השלוחים להוריד אותו למצרים – להעלותו על כס המלוכה ולהביאו למדרגה שזכה אליה.

השורש לכל המידות הטובות היא האמונה

ויש לומר שהשורש למידותיו הנאצלות של יוסף הצדיק, היא האמונה הטהורה והבהירה שהיתה לו בצור כל העולמים. וכפי שמצינו במאור עינים (ליקוטים יהושע א ז) שתולה את דרגת המידות הטובות לפי האמונה שבאדם. וזו לשונו 'ובהתמעט האמונה, בודאי יתמעטו כל המדות טובות'. וכן מצינו באגרא דפרקא

א. עוד מצינו בשפת אמת שהרחיב בזה (שנת תרל"ו ד"ה בפסוק ולא), וזו לשונו 'בפסוק ולא יכלו אחיו כו' כי נבהלו כו' אני יוסף אחיכם אשר מכרתם אותי כו'. וקשה, כי בזה הוסיף עוד לבייש אותם בהזכיר את מכירתם אותו. אך בודאי השבטים הרגישו אז קדושת יוסף הצדיק, וז"ש 'נבהלו מפניו' דייקא. והשיב להם יוסף, כי בא למדריגה זו על ידי מכירתם אותו למצרים ושהם גורמים בצדקתו'.

ב. אשכחנא בהאי מילתא מרגינתא טבא באגרא דכלה (פר' ויחי), וזו לשונו 'בפסוק (מח כ) 'ברך ישראל, לאמר, ישימך אלוקים כאפרים וכמנשה'. יש להתבונן, דהנה הגם שבירכם וחילקם לב' שבטים כראובן ושמעון, למה יברכו ישראל את בניהם רק בהם, ולא יאמרו ישימך אלקים כראובן ושמעון ושאר שבטי ישורון, ומהו היתרון בהם. ועוד, למה לא אמר לעיל בברכתם – אחר פסוק 'המלאך הגואל' וכו', והמתין בברכה הלזו עד ששם את אפרים לפני מנשה.

והנראה, דהנה ידוע כל התורה כלולה בעשרת הדברות, ועשרת הדברות כלולים בדיבור האחרון – הוא 'לא תחמוד וכו' וכל אשר לרעך' (שמות כ ז), והוא להתרצות בגזירותיו ית' אשר מנע

מידות רעות כמו 'קנאה' 'תאוה' ו'כבוד', וכן כיצד להתגבר על קשיים וניסיונות שעוברים על כל אחד ואחד. שבמקום ליפול ולהישר, אפשר להתעלות מעלה מעלה ולהתחזק בלי גבול, והוא מכוח האמונה שהיא מקור החיים - 'וצדיק באמונתו יחיה'. שכאשר יהודי חי עם אמונה בהירה שלכל אחד יש מן השמים - 'פלאן', וכל מה שעובר עליו, הוא ניסיון ומבחן מן השמים, האם יקבל זאת באמונה ויכיר שמאת ה' היתה זאת - אף שהיא נפלאות בעינינו, וזוהי תכלית טובתו השלימה. ממילא לא יהיה אצלו מקום לכעוס ולהאשים את האחרים (ואפילו את עצמו) על כל מה שנעשה עמו, שהרי 'כל מה דעביד רחמנא - לטב עביד', וכפי שכתב השפת אמת (פר' אחרי מות שנת תרנד ד"ה במדרש בזאת) 'ואם האדם זוכה לאמונה ובטחון כראוי, אז לבו בטוח כי כל הנהגה שלו מהקב"ה, והכל הוא כפי הטוב ונצרך לו - על צד היותר טוב מכל הטובות שבעולם'.¹

ולפיכך, מגודל אמונתו לא כהתה עין אהבתו אליהם אפילו בשעה שמכרוהו, כיון שהוא ידע ש'אין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן מכריזין עליו מלמעלה' (חולין ז:), וכנראה שכך הוא רצון ההשגחה העליונה, וכמובא במדרש רבה בראשית רבה (וישב פד יח) 'רבי יהושע בן בייתוס בשם ר' יהודה בר סימון, כתיב (ישעיה סג יז) 'למה תתענו ה' מדרכיך', כשרצית נתת בלבם לאהוב, וכשרצית נתת בלבם לשנוא'.

ולכן, אף כשהיה במצרים נזהר שלא לגרום בושה וצער לאחיו - על ידי שישלח לאביו להודיעו שהוא חי. כיון שמתוקף אמונתו ידע, שאימתי שירצה הקב"ה שהוא יתראה עם אביו, יזכה לזה, וקודם לכן לא יועיל לו שום טצדקי, ובפרט שמתוך כך ייגרם בושה וכלימה לאחיו.

נמצאנו למדים מפרשת חיינו של יוסף הצדיק - על מסכת חיינו הפרטית של כל יהודי ויהודי, כיצד להתמודד עם

ממנו הטוב ההוא הניתן לחבירו, ולחשוב, כי הוא ית', הוא לבדו היודע הטוב והנאות לכל אדם, ולא יקנא את חבירו. וכבר ידעת שהקנאה מוציאה את האדם מן העולם (אבות פ"ד מ"א). ובהקדם עוד, זאת ידוע כי התאוה והכבוד מוציאים גם כן את האדם וכו' (אבות שם). והוא כאשר ישפיע השי"ת טובה אל האדם, לא יבקש בזה תאוה וכבוד ויבא להתגאות על חבירו בזאת הטובה, רק אדרבא ינעם לפני בוראו, ויחשוב כי הוא מצד החסד מבוראו עליו.

והנה יעקב אבינו כאשר שם את אפרים לפני מנשה, ראה באפרים שלא נתגאה בטובה, רק אדרבא וכו' וכנ"ל, וראה במנשה שלא נתקנא באפרים, על כן בירכס 'בך יברך ישראל, ישימך אלקים כאפרים' - מבלי גאות, 'וכמנשה' - מבלי קנאה על טובת חבירו, והבן כי קצרתיו.

ג. מסופר על המשגיח הצדיק רבי גד'ל אייזנער זצ"ל, שסבל חמש שנות אימה במחנות הריכוז אצל הדייטש'ן ימ"ש (בניהם היה במחנה אושוויץ), ועם כל זאת - במצבים הקשים ביותר - הוא שר וזימר להקב"ה. והרי זה מופלא עד היכן מסוגל יהודי לעלות במעלות האמונה, שלא זו בלבד שלא התלונן וביכה מרה על גורלו וגורל עמו, אלא להיפך, הוא שמח ושורר כמי שרואה את הטובה והברכה לנגד עיניו.

ותדבר ישראל נסתרה דרכי מה', ומאלוקי משפטי יעבור'.

ויש לומר, שמעשה זה בא ללמד על הכלל כולו, שלפעמים מתגלה החסד רק לאחר זמן, כמו אצל יוסף הצדיק שבזכות ירידתו מצרימה הציל את יעקב וזרעו מחרב הרעב, וזן וכלכל אותם ואת משפחתם בכל שנות הרעב, וכמו שאמר להם יוסף (נ כ) 'אלוקים חשבה לטובה, למען עשה כיום הזה, להחיות עם רב'⁷.

אכן, לפעמים הדברים נסתרים מעיני האדם לזמן רב ואפילו לעולם. וכאן באה עבודת האמונה, להשריש בעמקי הלב את האמונה בטוב ה', וכפי שפסק הטור הלכה למעשה (או"ח סוף סי' רל) '**לעולם יאה**

ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל

והנה בגמ' (שבת פט:) מובא, שהיה ראוי יעקב אבינו ע"ה לרדת למצרים בשלשלאות של ברזל, אך בזכות עצמו ובזכותו של יוסף, ירד למצרים בכבוד מלכים⁷. אמנם, יעקב אבינו מתחילה לא ידע זאת, כמובא במדרש רבה (פר' מקץ צא י) על מה שנאמר (ג' מג ו) 'ויאמר ישראל, למה הרעותם לי להגיד לאיש העוד לכם אח'. וזו לשון המדרש 'רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא: מעולם לא אמר יעקב אבינו דבר של בטלה אלא (כך) [כאן]. אמר הקב"ה: אני עוסק להמליך את בנו במצרים והוא אומר 'למה הרעותם לי'. ומביא שם המדרש את הפסוק (ישעיהו מ כז) 'למה תאמר יעקב

ד. זו לשון הגמ' 'אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: ראוי היה יעקב אבינו לירד למצרים בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו, דכתיב (הושע יא ד) 'בחבלי אדם אמשכם בעבתות אהבה ואהיה להם כמרימי עול על לחיהם ואת אליו אוכיל'. ופירש המהרש"א (חידושי אגדות שם ד"ה בחבל) 'בחבלי אדם וגו' רוצה לומר, בזכותו של יעקב משכו אותו 'בחבלי אדם', דהיינו ע"י יוסף ולא בשלשלאות. ו'בעבתות אהבה' של יוסף, כמ"ש (ג' א) 'וישראל אהב את יוסף מכל בניו'.

ה. בדוגמת זה שמעתי מעשה מופלא שהתרחש בזמן מלחמת העולם, שבתחילת ימי המלחמה הגיעו הרבה פליטים מארץ גרמניה למדינת אנגליה. וכשפרצה המלחמה רגזו אנשי השלטון של אנגליה ושילחו את כל נתניי מדינת גרמניה לאוסטרליה עם ספינה דרך הים. ובחרו בכמה שוודים ורוצחים שהם ינהיגו את הספינה, כדי שאם ימותו כולם, ימותו הרוצחים עמיהם. וכבר בתחילת הנסיעה, אותם רוצחים ושוודים בזזו מכל אחד את חפציו, ומה שהיה יקר בעיניהם לקחו לעצמם, אך שאר הדברים שלא היו חשובים בעיניהם השליכו לים הגדול, והיהודים הצטערו על כך צער גדול.

בימים ההם דרכי הים היו בחזקת סכנה, כיון שהגרמנים ימ"ש שלטו על העוברי דרכים וכל ספינה שעברה שם היו מפציצים אותה ומטביעים אותה בלב ים. וכך היה עמיהם, באמצע דרכם למחוז חפצם, זרקו עליהם הגרמנים פצצות וכמעט פגעו בהם, אלא שהפסיקו לפתע לזרוק עליהם, ויהי בעיני כולם לפלא.

אמנם, לאחר ימים ושנים התברר גודל הנס שהיה מנת חלקם. שכמה מהחיילים של הגרמנים

מצאו את הניירות והחפצים שזרקו אותם רוצחים אל הים, וראו מתוכם שהאנשים שנמצאים בספינה ההיא המה יוצאי גרמניה, ועצרו מלזרוק עליהם פצצות, ושלחו לשאול כדת מה לעשות עם ספינה זו. כשהגיע השאלה לאותו רשע ימ"ש, הוא אמר להם, שכנראה יש בספינה זו כמה שבויים גרמניים שנשבו ע"י האנגלים, ועתה הם לוקחים אותם למקום אחר, ולכן שיניחו להם להמשיך אל מחוז חפצם, וכך ניצלו חייהם. (פעם אחת כשסיפרתי מעשה זה באחד השיעורים, קם אחד מזקנים וסיפר על עצמו שהוא היה מנוסעי הספינה שניצלו בחסדי הבורא. כמו כן שמעת, שסיפור זה מופיע בספרי דברי הימים של ימי המלחמה עם כל הדיונים שהיו אצל אותם רשעים ימ"ש).

ואם כי רבו המעשיות בענין זה, אך נראה להוסיף בזה עוד מעשה מופלא שהיה עם ראש ישיבת טעלז, הגאון ר' מרדכי גיפטר זצ"ל, ששמחת נישואי אחד מתלמידיו נערכה בניו יורק, והוא נסע עם שמונה מתלמידיו כדי לשמח את החתן ביום שמחתו. לפתע באמצע נסיעתם באו רוחות חזקות מאד ולא היה שייך להמשיך לטוס ונחתו בשדה של העיר וואשינגטון. בצר להם חיפשו מקום להתמתן עד הטיסה הבאה שתיקח אותם לניו יורק.

בעודם עומדים שם, ראו חדר של אחד מן העובדים שהיה נראה מקום מתאים להיעמד לתפילה. וכשביקשו רשות להתפלל שם, נענו בשמחה. אלא שפתאום אמר להם האיש האחראי שם, שיחד עמו ישנם י' אנשים ואפשר לעשות מניין לתפילה, ואז יאמר קדיש על אביו שנפטר, וכך הוה. והדברים היו לפלא בעיני כולם, משום שהאיש ההוא היה נראה גוי גמור.

לאחר התפילה ניגש אליו רבי מוטל זצ"ל ושאלו מה טיבו ומה עושה במקום כזה וכו'. השיב האיש לשאלתו, וכך סיפר: אבי היה שיכור כל ימי חייו, וכבר בעודי ילד רך בשנים עזבתי את ביתו מחמת שלא הייתי מסוגל לסבול את שכרותו. וכך התגלגלתי ממקום למקום עד שגדלתי ונעשיתי לאיש.

והנה לפני כמה ימים בא אלי אבי בחלום הלילה, ואמר לי: דע לך שנפטרתי מן העולם הזה והנני צריך שתאמר עלי קדיש. אך דחיתי אותו ואמרתי לו, שכשם שבחיים שלך לא היה בינינו קשר - כך לאחר מיתה אין לנו קשר. אבל אבי לא הרפה ממני וביקש שאומר עליו קדיש, ולא הסכמתי. עד שאבי שאל אותי: אמור נא לי, אם אביא אליך ט' אנשים עד למקום עבודתך, תאמר עלי קדיש. והשבתי לו בחיוב. וכך סיים הבן את סיפור הדברים לפני רבי מוטל זצ"ל ואמר לו, הנה עתה באתם אתם - ט' אנשים להשלים לי את המניין כדי שאומר קדיש על אבי הנפטר.

וכשנתבונן בדבר נבחין, שבשעה שהם נחתו בווינגטון והתעכבו מלהשתתף בשמחת החתונה, היה הדבר נראה כדבר צרה וצוקה. אך לאחר שהתברר להם שהעיכוב הזה נעשה בשביל אותה 'אידישע נשמה' שהשתוקקה שיאמרו עליה קדיש במניין של י' יהודים, התגלה להם, שעייכוב זה לא היה צרה ולא צוקה אלא שליחות מיוחדת - לעשות טובה לאותה נשמה אבודה.

וממעשים אלו ואחרים, עלינו לשנות את צורת המחשבה על מה שנעשה עמנו, שלא לראות את הדברים בחיצוניות לפי מה שהם נראים בהווה, אלא לדעת שכל מה שעובר על כל אחד מאתנו, נעשה בהשגחה עליונה לפי תפקידנו עלי אדמות לטובתנו השלימה, באופן הטוב והמועיל ביותר, וממילא עלינו להודות על כל הטוב שסובב אותנו.

אכן, לאור האמור נראה לפרש את דברי המדרש ביתר ביאור ועומק, דהנה עד שיוסף התוודע לאחיו, הם חשבו שהם עומדים בפני מלך רשע ועריץ, שמדבר עמהם קשות וחושד אותם למרגלים. ולא זו בלבד, אלא שלגודל ערמומיותו הטמין באחד משקיהם את הגביע שלו וביקש את בנימין וכו'. ולפתע פתאום מתגלה לפניהם שמלך זה אינו אלא אחיהם יוסף שהציל אותם מחרב הרעב ודאג לכל מחסורם, וכמו שאמר להם (נ 3) 'ואתם חשבתם עלי רעה', אלוקים חשבה 'לטובה' - למען עשה כיום הזה - להחיות עם רב'. ומשום כך 'לא יכלו אחיו לענות אותו, כי נבהלו מפניו'. וכך יהיה לעתיד לבוא - כשתסתיים הגלות, תחזינה עינינו מישרים, שכל קורות הגלות היו לתכלית הטוב ממקור החסד והרחמים, וכמו שנאמר (ישעיהו יב א) 'ואמרת ביום ההוא, אודך ה' כי אנפת בי'. וכשנראה ונבין זאת, ניבהל מהמחשבות שחשבנו בעת הגלות. ועל כך נאמר 'אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה'!

אכן, כדי שבשעת הגאולה לא נהיה בבחינת 'לא יכלו לענות אותו', לכן עתה - קודם הגאולה, עלינו להשתדל

אדם רגיל לומר: כל מה דעביד רחמנא לטב עביד', והוא בכלל מה שנאמר (ירמיהו כט יא) 'כי אנכי ידעתי את המחשבת אשר אנכי חושב עליכם נאם ה', מחשבות שלום ולא רעה, לתת לכם אחרית ותקוה'!

אוכיחך ואערכה לעיניך

והנה במדרש רבה (פר' ויגש צג י) מובא בזו הלשון 'אבא כהן ברדלא אמר: אוי לנו מיום הדין, אוי לנו מיום התוכחה. בלעם חכם של העובדי כוכבים לא יכול לעמוד בתוכחתה של אתוננו, הדא הוא דכתיב (במדבר כב ל) 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, ויאמר לא'. יוסף קטנן של שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הדא הוא דכתיב (מה א) 'ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו'. לכשיבוא הקב"ה ויוכיח כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים נ כא) 'אוכיחך ואערכה לעיניך', על אחת כמה וכמה'. ובפשטות כוונת המדרש, שאם מפני תוכחתו של יוסף נבהלו אחיו ולא יכלו לענות אותו, על אחת כמה וכמה לעתיד לבוא - כשיוכיח הקב"ה כל אחד ואחד על מחשבותיו דיבוריו ופעליו, עד כמה ניבהל מפניו.

1. מרגלא בפומיה של החפץ חיים זצ"ל, שאם קורה לאדם איזה מקרה, שלא יאמר שהוא 'רע', אלא 'מר' - זייער ביטער, שהרי כל מה דעביד רחמנא לטב עביד.

2. מעין רעיון זה מצינו בחתם סופר (פר' ויגש ד"ה ולא יכלו אחיו) בלהבת אש, וזו לשונו 'ויש לומר עפ"י מ"ש בחובת הלבבות בשער הבחינה (בפתיחה), דרוב בני אדם כעיוורים מהבין טובות הבורא העודפות, והם סוברים שהטובות כולם עצמיות להם בלתי סרות מאתם, ומפני כן קצו בהראות הקב"ה יושר צדק דינו בהם, וחשדוהו בהתחסר מהם שום טובה. והנה לאותם אנשים לא שייך לומר 'יום הדין', כי הם חושבים שיש להם דין על הבורא יתברך שמו, אמנם 'יום התוכחה' נקרא, כי לו שהיה התחיבות מ'כביכול' להטיב עמהם בכל מיני טוב, והרי עשה את שלו בכמה טובות עודפות, ומ"מ אם יחסר פעם אחת לא היה להם לחושדו, והוא דומה

אותו צרה ויצדיק עליו את הדין ויקבל המוסר באהבה, יהיה זה לו למגן מן היסורים הרבים הראויים לבא עליו וכו'. ונאמר (ישעיה יב א) 'אודך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני', פירוש, אודך על מוסרך וקבלתיו באהבה, ובעבור זה שאודך על שאנפת בי - ישוב אפך ותנחמני'¹.

להאמין בטוב ה', להודות על כל מה שעובר עלינו - בכלל ובפרט.

והנהגה זו היא סגולה להינצל מיסורים שלא יבואו חלילה, כמובא בשערי תשובה לרבינו יונה (שער ד אות יב) 'ואם תמצא את החוטא תלאה, וְתִקְרָה

למה פרשה זו סתומה

☆ ביקש יעקב לישוב בשלווה ☆ שמא חס ושלום קיבל עולמו ☆ לא הן ולא שכן ☆ על ידי האמונה בהשגחה פרטית ממעטין את היסורין ☆ אודך ה' כי אנפת בי

שנת תקע"ו ד"ה ויחי, עמ' פג) בזו הלשון 'ומקשים, הא לא התחיל השעבוד כל זמן שאחד מן השבטים חי^ט. ותו, הכא לא נזכרה מיתת יעקב עדיין, ומכאן עד שעת מיתתו שבסוף הסדרה איכא כמה פרשיות. ואדרבא, הכא כתיב (מז כז-כח) 'וישב ישראל בארץ מצרים בארץ גושן, ויאחזו בה ויפרו וירבו מאד, ויחי יעקב', ופירשו (עיי' בדרוש ח'

ביקש יעקב לישוב בשלווה

ויחי יעקב בארץ מצרים' (מז כח). פירש"י (שם ד"ה ויחי) 'למה פרשה זו סתומה, לפי שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד - שהתחילו לשעבדם'.

והקשה על כך החתם סופר (דרוש לח' טבת

ממש לבלעם אשר אתונו אשר רכב עליו מעודו, אמרה לו (במדבר כב ל) 'ההסכן הסכנתי לעשות לך כה, ולא היה לך לחושדני עתה', ועל כרחו של בלעם הודה 'ויאמר לא' (שם). הכי נמי כן, ועל זה אמר: 'אוי לנו מיום התוכחה'.

ת. הרה"ק רבי שלום מקאמינקא זיע"א אמר בשם הרה"ק מראפשיץ זיע"א (הובא בספר היכל שן, פר' משפטים) בזו הלשון 'כאשר יהיה לעתיד במהרה בימינו, שיתגלה שכל כוונת הסיבובים והגלגולים שעברו על ישראל כל ימי היותם שהם חסד גמור. וכמו ששמעתי מהרב הגאון מו"ה שלום האבדק"ק קאמינקא, שאמר בשם המנוח הקדוש מראפשיץ, שיתגלה שאפילו הסתרת פנים לא היה'.

ט. כמובא במדרש רבה (פר' שמות א ח) 'וימת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא'. ללמדך, שכל זמן שהיה אחד מהם קיים מאותן שירדו למצרים - לא שעבדו המצרים בישראל'.

ואין יינו מחמיץ, ואמרו חז"ל (שבת ל): 'טוב כעס משחוק' (קהלת ז ג), טוב כעס שהקב"ה כועס על הצדיקים בעולם הזה². ורש"י פירש ריש 'אתם נצבים' (דברים כט יב ד"ה היום), היסורים הם מעמידים אתכם³.

והנה היה ראוי שיעקב יחיה עוד חמישים שנים במצרים, אבל יהיה כעס ומכאובים – כמו שהורגל יעקב כל ימיו. אך הואיל ולא קבלם מאהבה ואמר לפרעה 'מעט ורעים', והיה בזה קצת ח"ה, אמר לו הקב"ה: אתן לך משאלותיך שתחיה חיי נחת. אמנם, נוטלים חיינו מן העולם, כי חי י"ז שנים בנחת, ועל ידי זה 'ויקרבו ימי ישראל למות', כי הנחת שהיה לו ב"ז שנים, אכלו ל"ג שנים משנותיו וחי רק קמ"ז שנה. נמצא על ידי 'ויחי' יעקב – קרבו ימיו למות וכו'.

והנה התחיל הגלות מלידת יצחק, וכל ימי האבות הגינו בזכותם – שלא היה קושי השעבוד. ואמרו חז"ל (שבת פט:): 'ראוי היה יעקב לירד בשלשלאות של ברזל, אלא שזכותו גרמה לו'. הנה כי כן, אלו היו

טבת תקנ"ו ד"ה נרננה), שהיה בו חיות ונחת רוח, כי כל ימיו כעס ומכאובים, כידוע שיעקב קרא על עצמו 'לא שקטתי' ולא שלותי ולא נחתי⁴, חוץ מאותן י"ז שנים שבארץ מצרים, וא"כ אין כאן סתימת עינים וכו'.

וליישב קושיות הנ"ל יש לומר, דעל ידי חיותו של יעקב בארץ מצרים בשפע ושובע, היינו קריבת ימי ישראל למות. [ויבאר] עפ"י מה שאמרו חז"ל במדרש (מדרש אגדה פר' ויחי מז כח), ראוי היה שיחיה יעקב ק"פ שנים כשנותיו של יצחק, ועל אשר אמר לפרעה (מז ט) 'ימי שני מגורי מעט ורעים', אמר לו הקב"ה: אני הצלתך מעשו ולכן, ואתה אמרת כך?! חייך שלושים ושלוש שנה יחסרו משנותיך – כמספר תיבות ב' פסוקים 'ויאמר פרעה אל יעקב כמה ימי שני חייך' וגו' עיין שם⁵. ומשום הכי לא חי רק קמ"ז שנה.

והענין בזה, כי דרכן של צדיקים שלא לישב בשלוה, והוא אורך ימיהם, ואין סימן טוב לאדם שאין פשתנו לוקה

1. כמובא במדרש רבה (פר' וישב פד ג) 'וישב יעקב, 'לא שלותי ולא שקטתי' [וכו'] (איוב ג כו), 'לא שלותי' - מעשו, 'לא שקטתי' - מלבן 'ולא נחתי' - מדינה, 'ויבא רוג' - בא עלי רגזו של יוסף'.

2. זו לשון המדרש אגדה 'ולמה נחסרו משנותיו של יעקב ל"ג שנים, על שדָּבַר כלפי מעלה, דקיימא לן כשם שמברך אדם על הטובה כך יברך על החילוף, והוא לא עשה כך, לפי שבשעה ששאלו פרעה (מז ה-ט) 'כמה ימי שני חייך, ויאמר יעקב אל פרעה [וכו'] מעט ורעים' [וכו'], ומנין התיבות הם שלשה ושלשים תיבות'.

3. זו לשון הגמ' 'טוב כעס משחוק', טוב כעס שכועס הקב"ה על הצדיקים בעולם הזה, משחוק שמשחק הקב"ה על הרשעים בעולם הזה. 'ולשחוק אמרתי מהולל', זה שחוק שמשחק הקב"ה עם הצדיקים בעולם הבא'.

4. זו לשון רש"י 'והקללות והיסורין מקיימין אתכם ומציבין אתכם לפניו'.

שהבינו שלבסוף יתפשט עליהם יד מצרים^ט.

ואם כי אין לנו שמץ של השגה ביעקב אבינו ע"ה שנקרא 'יעקב שלימתא', אך מתורתך תלמדנו אורחות חיים, על כל הצרות והייסורים שעוברים על ישראל במהלך הגלות – הן על הכלל והן על הפרט, בבחינת 'פרשה סתומה', שהכל נעשה לתכלית הטוב בעבורנו.

שמא חס ושלום קיבל עולמו

והנה איתא בגמ' (סנהדרין קא.) 'אמר רבה בר בר חנה, כשחלה רבי אליעזר נכנסו תלמידיו לבקרו. אמר להן: קמה עזה יש בעולם. התחילו הן בוכין ורבי עקיבא משחק. אמרו לו: למה אתה משחק. אמר להן: וכי מפני מה אתם בוכים. אמרו לו: אפשר ספר תורה שרוי בצער, ולא נבכה?! אמר להן: לכך אני משחק. כל זמן שאני רואה רבי, שאין יינו מחמיץ ואין פשתנו לוקה, ואין שמנו מבאיש, ואין דובשנו מדביש, אמרת: שמא חס ושלום קיבל רבי

האבות מאריכים ימים – ר"ע שנים של מספר ת"ל שנים ולא היו נשאים משנות הגלות אחרי מותם כי אם ק"ס שנים האחרונים ממספר ת"ל, תו לא היה שליטה לרה"ב – שר של מצרים להכביד עולו על ישראל וכו'.

והנה בירידת יעקב למצרים, היה להם להיות שם עוד רד"ו שנים (מגילה ט.), והיה לו ליעקב לחיות עוד חמשים שנה כנ"ל, אם תסיר חמשים מרד"ו ישאר ק"ס. נמצא כשנסתלק יעקב לא היה נשאר רק ק"ס שנים ולא היה שום צרת השעבוד. אך כיון ש'ויחי יעקב' בהרווחה שבע עשרה שנה, ו'יקרבו ימי ישראל למות', נשאר עוד ל"ג שנים מימי ר"ע, טרם הגיע לימי ק"ס האחרונים, והתפשט עליהם כח השר ההוא (העולה בגימטריא רד"ו), ושוב לא פסק עד תום ת"ל שנה.

ומשום הכי נסתמו עיניהם מצרת השעבוד, לא שהשתעבדו עמהם מיד, אלא מפני 'צרת' השעבוד,

יד. משמעות 'נסתמו עיניהם', מבאר החתם סופר להלן (שם) 'והנה טעם ההפסקות שבין פרשה לפרשה, פירש"י בפר' ויקרא (א א), להתבונן ביתר דעה ובינה מה שנאמר למעלה מהענין. ואמנם, השרוי בצער אין בו דעה להתבונן. וכן אמר דוד המלך ע"ה (תהלים קיט) 'זמירות היו לי חוקין בבית מגורי', פירוש, בימי צרותיו היה לו החוקים רק כ'גמרא גמור זמורתא תהא'. אע"ג דבאמת נענש דוד על זה (סוטה לה), היינו משום דצדיקים גדולים אין להם להתפעל מן צרות העולם הזה ומגוריו – לכשיתבלבלו דעתם מעיון התורה. אבל לעולם, אמת הדבר, שהצרות מבטל כח העיונית, ועל כן בפר' תולדות-ויצא דשם נרמזו גלותינו ביד החיה הרביעית, ואיך במרמה לקח ברכתו, ולבסוף ברח מפני סכנת נפשו והיה עובד בבית לבן, אין מן התימה אם הפרשה סתומה, כי אין דעה להתבונן בין פרשה לפרשה, ומה יהיו ההפסקות משמשות. אבל הכא פר' ויגש-ויחי, דלעיל מיניה כתיב (סוף פר' ויגש) 'ויאחזו בה ויפרו וירבו מאוד', ומתחיל (פר' ויחי) 'ויחי יעקב', קשה ליה שפיר מפני מה פרשה זו סתומה. ומשני, כיון שמת יעקב אבינו ע"ה נסתמו עיניהם וכו', כנ"ל. וזו החיות שבמצרים גרם קריבות מיתנו וקריבות הגלות.

יותר מאב ואם, שאב ואם בעולם הזה, ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי עקיבא ואמר: חביבין יסורין. אמר להם: סמכוני ואשמעה דברי עקיבא תלמידי, שאמר: חביבין יסורין.

לא הן ולא שכרן

ובודאי שאין אנו חפצים בייסורים חלילה, וכדברי ר' חייא בר אבא לר' יוחנן ששאל אותו בעת חוליו: 'חביבין עליך יסורין'. והשיב לו ר' חייא: 'לא הן ולא שכרן', ור' יוחנן הושיט לו את ידו ורפאהו. וכך הוזה עם ר' יוחנן עצמו, שאמר על ייסוריו בעת חוליו: 'לא הן ולא שכרן' (ברכות ה:)^{טו}. וכן מצינו את דברי התנא (אבות פ"ד

עולמו. ועכשיו שאני רואה רבי בצער - אני שמח. אמר לו: עקיבא, כלום חיסרתי מן התורה כולה? אמר לו: לימדתנו רבינו כי (קהלת ז ב) 'אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא'^{טו}.

תנו רבנן, כשחלה רבי אליעזר נכנסו ארבעה זקנים לבקריו, רבי טרפון ורבי יהושע ורבי אלעזר בן עזריה ורבי עקיבא. נענה רבי טרפון ואמר: טוב אתה לישראל מטיפה של גשמים, שטיפה של גשמים בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי יהושע ואמר: טוב אתה לישראל יותר מגלגל חמה, שגלגל חמה בעולם הזה ורבי בעולם הזה ובעולם הבא. נענה רבי אלעזר בן עזריה ואמר: טוב אתה לישראל

טו. הגה"ק בעל מנחת אלעזר ממונקאטש זיע"א (דברי תורה ח"א אות נ"ה) ביאר את עומק כוונת דברי רבי עקיבא לרבו ר' אליעזר, על פי המעשה עם המגיד מקאזניץ זיע"א, שבסוף ימיו ציווה שיקראו להיהודי הקדוש מפרשיסחא. וביאר לבניו את סיבת הדבר, שמאחר והוא מרגיש בנפשו שכבר השלים את עבודתו בעולם הזה, וממילא הגיע זמנו להסתלק מהעולם, לכן הוא מבקש שיבוא אליו היהודי הק', שברוב חריפותו יהיה לו מה לחדש בעבודת ה', וממילא על ידי חידוש עבודתו בעולם הזה, נפשו תתעכב מלעלות אל מקומה בגן עדן. וכך על דרך זו היתה כוונת רבי עקיבא, שחשש שר' אליעזר רבו כבר השלים את נפשו בעולם הזה והגיע עתו להסתלק למקומו העליון בגן עדן, ולפיכך הטעים ואמר לו את הפסוק (קהלת ז ב) 'כי [אדם אין] צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', לא שהתכוון לרמוז לו על חטאים ועוונות חלילה, אלא 'חטא' מלשון חיסרון משלימות העבודה, ועל דרך מה שנאמר (מלכים א' א כא) 'והיה כשכב אדני המלך עם אבותיו, והייתי אני ובני שלמה חטאים', ופירש"י (שם) 'חסרים ומנועין מן הגדולה, כמו (שופטים כ טו) 'אל השערה ולא יחטא'. וממילא כך יישאר לרבי אליעזר מקום להשתלם בעולם הזה וטרם יגיע עתו להיפרד מעלמא הדין.

טז. זו לשון הגמ' 'רבי חייא בר אבא חלש, על לגביה רבי יוחנן. אמר ליה: חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ירך, יהב ליה ידיה ואוקמיה. רבי יוחנן חלש, על לגביה רבי חנינא. אמר ליה: חביבין עליך יסורין? אמר ליה: לא הן ולא שכרן. אמר ליה: הב לי ירך. יהב ליה ידיה ואוקמיה. אמאי, לוקים רבי יוחנן לנפשיה. אמרי, אין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים.'

ובמהרש"א (חידושי אגדות שם) מבאר מדוע ר' יוחנן ור' חייא לא אמרו שחביבין יסורין כדברי ר'

בצונן, בצונן ומזגו לו בחמין, ואת אמרת כולי האי?! מר בריה דרבינא אמר: אפילו נהפך לו חלוקו. רבא, ואיתימא רב חסדא, ואיתימא רבי יצחק, ואמר י לה במתניתא תנא: אפילו הושיט ידו לכיס ליטול שלש ועלו בידו שתיים. דווקא שלש ועלו בידו שתיים, אבל שתיים ועלו בידו שלש לא, דליכא טירחא למישדייהו. וכל כך למה? דתניא דבי רבי ישמעאל: כל שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין - קיבל עולמו"ח.

על ידי האמונה בהשגחה פרטית ממעטין את היסורין

וראה מה שכתב התולדות יעקב יוסף (פר' וישלח ד"ה ונ"ל דשמעתי ממורי) עצה למי שרוצה להמתיק ולמעט את היסורין, וזו לשונו 'דאמרו בש"ס (ערכין טז): 'מי שעברו עליו ארבעים יום בלא יסורין, קיבל עולמו' וכו', היכי דמי יסורין, המושיט ידו לארנקי וכו'. והקשה, הא אין יסורין בלא עון (שבת נה.), וכי סלקא דעתך שזה נחשב לכפרת עון.

מט"ו) 'רבי ינאי אומר: אין בידינו לא משלות הרשעים ואף לא מיסורי הצדיקים'.

אמנם כשעובר עלינו קושי והסתר - 'שווערקיטן', עלינו לראות אותם במבט הנכון, שיש מהם ראייה שלא קיבלנו את שכרינו בעולם הזה - כדברי ר' עקיבא לרבו. ומלבד זאת, יש בהם קריאה מן השמים לעשות 'חשבון נפש', כמובא בגמ' (ברכות ה.) 'אמר רבא ואיתימא רב חסדא: אם רואה אדם שיסורין באין עליו - יפשפש במעשיו, שנאמר (איכה ג מ) 'נחפשה דרכינו ונחקרה ונשובה עד ה'.

אכן, אין צריך לעבור ייסורים קשים חלילה, אלא די במה שלא הולך תמיד כפי מה שאנו רוצים, כמובא בגמ' (ערכין טז): 'עד היכן תכלית יסורין, אמר רבי אלעזר: כל שארגו לו בגד ללבוש ואין מתקבל עליו. מתקיף לה רבא זעירא, ואיתימא רבי שמואל בר נחמני, גדולה מזו אמרו: אפילו נתכוונו למזוג בחמין ומזגו לו

אלעזר הנזכר, וכדברי רבי בפרק השוכר את הפועלים (בבא מציעא פה.), וזו לשונו 'אשכחן בכמה דוכתין שהצדיקים היו מקבלים עליהם היסורין באהבה, כהך עובדא דראב"ש בפרק הפועלים. והיינו היכא דליכא ביטול תורה, דהיו יסורין של אהבה כדאמר לעיל, אבל כל הנהו עובדי דהכא משמע דהוו חלישי כל כך, שהיה ביסורים שלהם ביטול תורה כדאמר, דהיו צריכים להקים אותן, ולכן קאמרי ד'לא הן ולא שכרן'.

יז. פירש"י (שם ד"ה וכל ק), שכוונת הגמ' לשאול 'וכל כך למה לו לסבול'.

יח. ומה ענין אותן מ' ימים, ומה תכלית הייסורים הללו, פירש המהרש"א (חידושי אגדות ד"ה שם וכ"ט), בזו הלשון 'כל שעברו מ' יום בלא יסורים כו', וביסורים גדולים לא היה יכול האדם לעמוד, והיה מחסד אלוקים למרק עונות מעט - במעט יסורין כאלו בכל מ' יום. ובשעה שיבואו עליו גם יסורין כאלו יפשפש במעשיו בכל מ' יום, כדאמרינן פ"ק דברכות (ה.) 'אם רואה אדם יסורים באים יפשפש במעשיו. ושיעור המ' יום, על דרך שנאמר (תהלים נא ז) 'הן בעון חוללתי' גו', דעיקר יצירת האדם הוא בעון, ומי יצירה שהן מ' יום גם הם צריכים מירוק עונות' וק"ל.

אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני. ופירש"י (שם ד"ה אודך) 'אודך כי אנפת בי - והגליתני וְכַפַּר גלותי עלי ועתה נרצה עוני, וישב אפך ותנחמני'. והיינו שבעת הגאולה נודה להקב"ה על כל ייסורי הגלות, כיון שיתברר לנו שהם היו לכפרת עוונותינו ולטובתנו השלימה.

ובגמ' (נדה לא.) מובא 'דרש רב יוסף, מאי דכתיב (ישעיהו יב א) 'אודך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני', במה הכתוב מדבר. בשני בני אדם שיצאו לסחורה, ישב לו קוץ לאחד מהן, התחיל מחרף ומגדף. לימים שמע שטבעה ספינתו של חברו בים, התחיל מודה ומשבח, לכך נאמר 'ישוב אפך ותנחמני'².

וביאר, כי 'צדיק באמונתו יחיה' (חבקוק ב ד), כי המאמין בהשגחה פרטית של ה' יתברך, ויודע בו כי כל מאורעות של האדם הוא ממנו יתברך, הן דבר קטן או גדול, הכל הוא בדין אדני - דינא דמלכות שמיא, והוא לסיבת חטאו, ומיד נתחרט ומלא חרדה ופחד ה', מיד מוחלין לו, מאחר שהוא מאמין וחוזר בו ומדבק מחשבתו בו יתברך. לכך גם המושיט ידו וכו', אחר שהוא מאמין שזה לסיבת חטאו ומתחרט, נחשב לכפרת עון³.

אודך ה' כי אנפת בי

והנה מצינו שנאמר על עת הגאולה (ישעיהו יב א) 'ואמרת ביום ההוא, אודך ה' כי

יט. על דרך זה מצינו בבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר ד - גדולה תשובה דרוש ז), שכתב שכאשר יהודי מקבל על עצמו ייסורים מחמת הכרת החטא, שוב אינו צריך לעבור ייסורים קשים בפועל. וזו לשונו 'והנה כבר כתבנו כמה פעמים בענין ד' חילוקי כפרה שהיה ר' ישמעאל דורש (והלכתא כוותיה), עבר אדם על מצות עשה ושב, לא זז משם עד שמוחלין לו, עבר על לא תעשה ושב, תשובה תולה ויום הכפורים מכפר, עבר על כריתות ומיתת בית דין, תשובה ויום הכפורים תולין ויסורין ממרקין. חילול השם ח"ו, כולן תולין ומיתה ממרקת (וימא פו.). הנך רואה כי לא על כל העבירות מהני התשובה לבדה.

והנה קשה על זה ממשנה שלימה (קידושין מט:): המקדש את האשה על מנת שאני צדיק גמור ונמצא רשע גמור (משמע אפילו נמצאו אצלו עבירות חמורות כריתות ומיתת בי"ד) מקודשת שמא הרהר בתשובה, ולפי הנ"ל מאי מהני תשובה לחודא על כריתות ומיתת בית דין.

אך הוא, דהאיש הנלבב בעת אשר יתמרמר בלבו באמת על עונותיו וחטאיו ופשעיו לנגד ה' יתברך, ומתבונן בשפל מצבו נגד תמים דעות, ואיך עקר את נפשו היקרה החצובה מתחת כסא הכבוד וְהַשְׁלִיט עליה הסטרא אחרא - אלהים אחרים. הנה תקטן בעיניו כל היסורין ומקבל אותם על עצמו בתם לבבו, בלבד שיתרצה לשם הנכבד וישוב נפשו מני שחת, ובתם לבבו מתאווה אל היסורין בכדי להסיר חלאתו. הנה איש כזה, תיכף מתכפר לו על ידי התשובה, הגם שהדין דין אמת ומצטרך אל היסורין, הנה הש"י יזמין לו יסורין קלים, כגון הושיט ידו לכיס וכו' שחשבו חז"ל ליסורין, וכיוצא שחשבו חז"ל (ערכין טז:). אבל הכפרה נגמרת תיכף, כיון שהבעל תשובה בתם לבבו קיבל על עצמו כבר היסורין נחשב כאילו היה בפועל, וכענין הנאמר בדניאל (י יב) 'ומיום שנתת אל לבך להתענות נשמעו דבריך'.

כ. בדומה לזה מצינו במדרש תהלים (מזמור קיח יט) על הפסוק (תהלים קיח כא) 'אודך כי עניתני

'אורך ה' כי אנפת ב'. וממילא, כבר מעתה עלינו להודות ולהלל להקב"ה על כל הטובות שעושה עמנו, ולבקש שבמהרה יתקיים בנו סיפא דקרא 'שוב אפך ותנחמני' כ"א.

המורם מן הדברים, שאף קודם הגאולה עלינו להאמין שגולתנו מכפרת בעדנו, וכל מה שנעשה עמנו הוא טובה גמורה בעדנו, אלא שלעתיד לבוא נראה עין בעין את טובתו ית' עמנו, ונאמר

וירא מנוחה כי טוב – ויט שכמו לסבול

☆ המטה את שכמו להתנהג במדת הסבלנות - ייטב לו בזה ובבא ☆ ידבק עצמו בדרכי הקב"ה הסובל ומעלים עין מסוררים ☆ ממידת הסבלנות - שלא יפסול את חברו אף כשהנהגתו תמוהה בעיניו ☆ לסבול הכל ולקבל בשמחה הן טוב הן רעה - כי הכל חסדי ה' ☆ כשיודע שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם - יכול לסבול הכל ☆ סמא דייסורי - קבולי ☆ המתנהג במדת הסבלנות מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו במדה זו ☆ על ידי האמונה באים למידת הסבלנות ☆ על ידי הסבלנות זוכים ללב טוב

לעבוד - 'ויט שכמו לסבול', הלא אם יעבוד, לא תהיה לו מנוחה.

המטה את שכמו להתנהג במדת הסבלנות - ייטב לו בזה ובבא

'וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה,
ויט שכמו לסבול' וגו' (מט טו). בספר חדות שמחה (ליקוט מתורתו של הרד"ק רבי בונם מפרשיסחא זיע"א, פרשתן אות יג) מובא להקשות, שלכאורה הסברא נותנת להיפך, שאם המנוחה היא דבר טוב, מדוע יהיה רצון

ותירץ בזו הלשון **'כי העצה למנוחה - הוא סבלנות. ואם אין לאדם סבלנות, אזי בשום אופן לא יהיה לו מנוחה.** כי זאת מן הנמנע קודם התיקון, שיהיה לאדם כל טוב בלא מגרעת, ואפילו רוב טובה אין

ותהי לי לישועה'. וזו לשון המדרש 'למה הדבר דומה, לאחד שהתקין אנפריא שלו לצאת בשיירה, ולפרוש במדינה. הכהו קוין, עקצתו עקרב, אחזתו חמה. הניחוהו והלכו להם. התחיל מצער עצמו לפני הקב"ה, ואמר לפניו: מה חטאתי, ומה עונותי? לא באו ימים רבים, עד שבא שמועה שנאבדה אותה שיירה ונהפכה אותה. התחיל מודה ומשבח לפני הקב"ה, ואומר לפניו: אילו הייתי ביניהם הייתי כאחד מהם, שנאמר (ישעיה יב א) 'ואמרת ביום ההוא אורך ה' כי אנפת בי, ישוב אפך ותנחמני'.

כ"א. מציינו בשם המגיד ממעזריטש זיע"א (תורת המגיד, נ"ך ישעיהו), שפירש פסוק זה על דרך משל, וזו לשונו 'אורך ה' כי אנפת ב'. על דרך משל, אדם אוהב את בנו הקטן ומכה

שמחה בונים מפרשיסחא בספר נפלאות חדשות (פרשתן), וזו לשונו 'יששכר היה עוסק בתורה, ולעסוק בתורה צריך מנוחה. וזה 'וירא מנוחה כי טוב' – להתורה, ואיך יהיה לו מנוחה? אם אין לו כלום – רע לו מאוד. ואם יש לו, גם כן אין לו מנוחה, כיון שיש לו מנה רוצה מאתיים. על כן עצה לזה, 'ויט שכמו לסבול', שיהא סבלן כפי אשר יהא לו, ואז יהיה לו מנוחה'²².

להם. ולכן, אם לא ירגיל איש את עצמו בסבלנות, יהיה לו מגרעות ועלבונות כל ימי חייו. ואם יהיה לו סבלנות, אזי יבלע בטוב כל ימי חייו, ואת הכל יסבול ויקבל בטוב. וייתב לו בזה ובבא. וז[ה]ן ויט שכמו לסבול", 'לסבול', מלשון סבלנות (יד אבי שלום דף לו:)²².

באופן דומה הובא משמו של הרה"ק רבי

אותו מחמת אהבה, והתינוק מתחיל לבכות, וכשמתחיל לבכות אביו מצטער ומנשק אותו, וזהו 'כי אנפת בי' – האף הוא בי – שאני סובר שזה מחמת האף, ובאמת אתה עושה מחמת אהבה, 'ישוב אפך', פירוש מכתך כביכול חוזרות אצלך כנזכר, 'תנחמני' אתה מנחם אותי'.

כב. בספר בית יצחק (מהרה"ק ר' יצחק מווארק זיע"א, סיפורים, עמ' קעו) מסופר, שהרה"ק ר' יצחק סיפר להרה"ק ר' מאטיל מקאלושין זצ"ל בזו הלשון 'בשנות נעורי באתי מזאריק ללובלין להרה"ק החוזה זצוק"ל, והייתי אז קצת עשיר. אמר לי הרבי, כשתזדמן לך מלמדות טובה לא יזיק לך אם תקבלה. חשבתי אז, בוודאי התכוון הרבי לאדם אחר. אולם אך יצאתי מהדרו, בא אחרי יהודי כפרי מכפר ליד טרונוגרד ובכה לפני כי בניו נבערי דעת, והוא בכפר. ויסכים להשאר בעירום ובחוסר כל אם יבוא מלמד וילמד את בניו לדעת מה. אמר לו הרבי אם תתן ארבעים אדומים לזמן, אז יסע אליך האברך שיצא עתה. הלך וחיפש ומצא אותי, הבנתי שהרבי לא טעה. נסעתי עמו וכתבתי זאת לאשתי. מיד ענתה לי כי טוב עשיתי, כי הצבא הצרפתי שהלך לרוסיה עבר דרך זאריק ובזז את ביתה ולא השאיר אפילו תבן. התחלתי ללמוד חומש עם בניו, ולא הבינו אף מלה. נסעתי ללובלין וסיפרתי לרבי, אז ענה לי, כי אתפלל למענם. כך עשיתי, ומאז הצלחתי, והחלו הילדים ללמוד בהתמדה.

היה לנו מנין מצומצם של עשרה אנשים, ופעם סירב אחד לבוא למנין בכעסו על חברו. אמר כפרי אחד 'וירא' (מלשון 'וואה אני את דברי אדמון) מנוחה כי טוב', אז ויט שכמו לסבול', פירוש כי כל סבלן יש לו מנוחה ואינו כועס על זולתו.

נגמר הזמן ורצו כי אשאר. אמרתי, כי אשאל את הרבי. באתי ללובלין ושאלני הרבי, מה תורה שמעת שם בכפר. ולא ידעתי מה להשיב. אמר טוב: היתכן שתוך חצי שנה לא לשמוע כלום. נזכרתי בדברי הכפרי, ואמרתי לו. אמר: אם כן הלוא שמעת הרבה, ובתורה זו אני עוסק עד עכשיו. אז אמר לי שאינני צריך להיות יותר מלמד, וכן הוה שבתוך הזמן נתעשר ביתי ולא הוצרכתי לזה ואת השכר של מלמדות נתתי לאחר (מאמר מרדכי בקונטרס עטרת מרדכי).

ובספר שיח חסידים (ווארק – אמשינאו, פר' ויחי, עמ' קטז) מובא סיפור זה, ומסיים את הדברים שם בזו הלשון 'שנים אחר כך כשכבר התפרסם רבינו כאדמו"ר בווארק, כשהיה מספר את הסיפור, היה מסיים, כי אמנם את הכסף חילק אבל ב'דבר התורה' הזה הוא עדיין עסוק'...

כג. אכן, הגם שמצוה לסבול ולקבל הכל בשמחה, מכל מקום לגבי אחרים, צריך להשתתף

יביט במדות רעות שבו, ויאמר די שעושה טובה זו, עיין שם באריכות^{כד}.

ממידת הסבלנות - שלא יפסול את חברו אף כשהנהגתו תמוזה בעיניו ובהמשך דבריו כתב 'עוד במדות הסבלנות, שלא לפסול את חברו בענין הנהגותיו, לומר כי לא טוב עושה. מה לו לצרה הזאת, לעשות הכרעות ולבא לידי לשון הרע, וכל הפוסל במומו פוסל.

ושמעתי אומרים בשם הרב הצדיק מו"ה משה מסאמבור זצ"ל, שזה כוונת התנא (אבות פ"ב מ"א) שאמר 'איזהו דרך ישרה שיבור לו האדם, כל שהוא תפארת לעושיה ותפארת לו מן האדם'. פירוש, שיהיה לו לתפארת כשיראה איזה מנהג מן האדם, אף שהוא אינו עושה כן והדבר תימא בעיניו, עם כל זה אל ידחה

ידבק עצמו בדרכי הקב"ה הסובל ומעלים עין מסוררים

וראה מה שכתב בספר רחמי האב (אות ס' - סבלנות אות מג) במעלת מדת הסבלנות, ואלו הם דבריו 'הא רעוא שתזכו למדה זו שאין מדה טובה הימנה להיות סבלן לכל ויט שכמו לסבול. וילמוד ממדת הקב"ה, כמובא בספר תומר דבורה, וזו לשונו בקיצור 'האדם ראוי שידמה לקונו בסוד הצורה העליונה, כמו שנאמר (דברים יא כב) 'ולדבקה בו'. והנה הקב"ה נותן כח וחיות וזן את האדם, ובאותו כח הולך וחוטא ומכעיסו, ואף על פי כן הקב"ה אינו מונע ממנו הכח ונותן לו כח כמקדם. עוד גדולה מזו, שהאדם בחטאו בורא משחית והקב"ה זן אותו ואינו מניחו לכלות את האדם כדרכו, רק ממתין אולי ישוב. כזה יתנהג האדם, אף שרשעת חברו עדיין קיים כנגדו, יסבול הכל ולא יסיר ממנו טובתו. עוד שיביט במדות טובות שבחברו ולא

ולהצטער בסבלם, וכמובא בתורת משה (להחתם סופר, פר' בהעלותך ד"ה וישמע) 'וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו (במדבר יא ז). פירוש, אם כי מצוה עלינו לסבול הכל בטוב ובשמחה, מכל מקום בשלו אדם רשאי ולא בשל חברו, וחייב להצטער עליו ולהתפלל מקירות לבו, באופן שלעולם כל המצטער יקבל יסורין בשמחה ואחרים יצטערו עבורו. ואם כן, בכל תלונותם במדבר היה להם להתנצל, כל אחד יאמר: לא איכפת לי ברעב וצמא דידי ואסבול הכל לכבוד ד' ותורתו, אך לא אוכל לראות ברעת וצרת חברי, וכן כולם, חיישינן לגומלים. אמנם בהאי תרעומות דמתאוננים היו בוכים להדיא למשפחותיו - 'איש לפתח אהלו' דייקא, לא פנה אל צרת חברו כי אם למלאות תאות עצמו'.

כד. איתא בשפתי צדיקים (מהרה"ק רבי פינחס אבדק"ק דינאוויץ, ליקוטים ד"ה בגמ') בהאי לישנא 'אמר הרב הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע אודות לישיב בסוכה גם עם אנשים פשוטים ומגושמים, וצריכין להיות סבלן לזה, כי גם הקב"ה סבלן הוא, על דרך אומרו (שמות לד ז) 'נושא עון' וגו'. ולעתיד בסוכה של לוייתן עתידים צדיקים לישיב בעטרותיהם [בראשיהם], כל אבות העולם וחסידיו כל דור ודור, וגם אני אדחיק עצמי לישיב שם, ויבא מי להוציאני משם לומר מה עביד כאן איש מגושם, אשיב אמרותי, גם בסוכתי היו יושבין אנשים פשוטים מגושמים וסבלתי' (וכן הובא משמו בברך משה, שישו ושמוחו אות מד).

בתינוק הסותר ולתנהו לבית הכלא, ובאמת אביו שוחק מזה, כי הכל הבל, וְהַבֵּן חוֹשֵׁב שמחמת שאביו שונא אותו ולכך אינו נוקם נקמתו. כך כל עניני עולם הזה, הכל הבל. אך האדם מחמת קוצר השגתו אינו מבין, ואין להקשות שום קושיא על השי"ת. ומי לנו גדול מאברהם אבינו ע"ה, שעשה דבר גדול במעשה העקידה, ובבואו לביתו מצא מחמד עינו שרה אמנו מתה"כ.

כשיודע שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם - יכול לסבול הכל

על דרך זה מצינו מבעל התולדות יעקב יוסף זיע"א, שכתב (כתונת פסים פ"ר בהר) בזו הלשון 'דכתבתי במקום אחר (תהלים קמד יד) 'אלופינו מסובלים' וגו', כשיודע האדם שאלופו של עולם בכל תנועה שבעולם, אז יכול לסבול הכל, ואז 'אין פריץ' וכו', יעויין שם. וכן שמעתי אחר כך ממורי, כי בידיעת

הדבר, אם אותו אדם הוא ירא שמים - בוודאי יש לו טעם מספיק'.

לסבול הכל ולקבל בשמחה הן טוב הן רעה - כי הכל חסדי ה'

עוד כתב בעל רחמי אב (שם) 'עוד במדת סבלנות, לסבול הכל ולקבל בשמחה, הן טוב הן רעה, כי הכל חסדי ה', וכל מה שהאב עושה לבנו, הכל הוא חסד ורחמים, אך מחמת קוצר הבנתו אינו מבין הטובה, ופעמים הרבה סובר שהיא רעה. ובספר משפט צדק מביא משל נאה על זה, וזו לשונו בס"י רכה 'משל לתינוק שעשה לו בית קטן מקיסמים דקים כדרך הנערים, ובא קטן אחד וסתר את הבית, אזי התינוק צועק ובוכה אל אביו לאמור: ראה נא אבי מה עשה לי הבליעל הזה, אנכי יגעתי בבית הזה כמה יגיעות והוא סתר הכל ברגע, ולפי יושר ודעת התינוק מהראוי לעשות שפטים

כה. בספר סיפורים נפלאים (סיפור לט) מסופר בזו הלשון 'פעם אחת במוצאי יו"ט באו העולם שהיה על יו"ט אצל הרה"ק האהבת ישראל מוויזניצא זי"ע - לקבל ממנו ברכת הפרידה כנהוג. ומחמת שהיה אנשים רבים ונדחקו הרבה, שברו חלון אחד מהזכוכיות הגדולים, והרה"ק שחק ולא אמר כלום, וכידוע שלא ראו אותו בשום פעם להיות בכעס על שום דבר, וכשהיה צריך לכעוס היה נראה כשחוק קל עובר על פיו. וסיפר מעשה להעולם, שפעם אחת רצה הרה"ק ר' מרדכי' מנעשחזי זי"ע שיהיה לו טלית קטן מארץ ישראל, ובקושי גדול השיגו. ואמר אחד מן תלמידיו להרה"ק שהוא רוצה לעשותו, ונתן הרה"ק את הטלית קטן ליד תלמידו שיתפור אותו, והתלמיד הנ"ל קיפל את הטלית קטן כדי לחתוך את בית הצוואר, וטעה וקיפל אותו יותר מן הצורך, וחתך שני בתי צוואר. ובראותו מה שעשה נפל לבו מאד, כי היה ירא מאד מהקפדת רבו הקדוש, כי כמה טרחות ויגיעות היה לו עד שהשיג טלית קטן מארץ ישראל, והוא קלקל אותו לגמרי, 'ואדם מועד לעולם' (בבא קמא מ.). ויהי כי שאל אותו הרה"ק אם עשה את הטלית קטן, השיב בפחד ובהלה: 'מה אומר לרבינו הקדוש, כך וכך עלתה בידי'. אמר לו הרה"ק: 'מזה אתה מפחד, הלא צריך שני בתי צוואר לטלית קטן, האחד כנהוג, והשני צריך כדי לנסות אם יכעוס מרדכי על זה, אבל מרדכי אינו כועס, כי גם זה הוא רצון הבורא שלא לכעוס'. כך שמעתי מתלמיד חכם אחד שסיפר לו אביו שהוא היה בשעת מעשה זו אצל הרה"ק מוויזניצא זי"ע, וגם שמע ממנו אז סיפור זה מהרה"ק מנעשכ"ז.

הוצרך להביאם הוא, אלא הם מעצמם באו אתו בדומה לו. ואחר כך סדר אותם שלא באו מרצונם - עד שהוצרך יעקב להורידם בעל כרחם, והוא אומרו 'בנותיו ובנות בניו וכל זרעו', פירוש בני בניו אלו הביא אתו מצרימה, פירוש הוא הביאם - לא לרצונם באו.

וראיתי לתת לב לדבריהם ז"ל (שמות רבה פ"א) שאמרו, שכל זמן שאחד מיורדי מצרים קיים לא התחיל השעבוד, דכתיב (שמות א' ו) 'וימת יוסף וגו' וכל הדור ההוא, פירוש שירדו מצרים אז התחיל השעבוד, כי אולי שזה היה להם לתשלום - קבלת גזירת מלך ברצון, פקע מהם השעבוד, כי 'סמא דיסורי קבולי'. והעד הנאמן לזה גם כן, כי יוכבד וסרח בת אשר היו מיורדי מצרים (רבה צד ט) ובימייהם היה השעבוד. והטעם הוא, לצד שהביאם יעקב ולא מרצונם, ועיין בדברי הזוהר (פר' ויקהל קצח). בפירוש פסוק (תהלים קמו ה) 'אשרי שא-ל יעקב בעזרו שברו על ה'".¹²

המתנהג במדת הסבלנות מוסרין לו מלאך שמתנהג עמו במדה זו

ובילקוט שמעוני (פר' האזינו רמז תתקמב) איתא בהאי לישנא 'עושה אדם עצמו חסיד לסבול את הכל, מוסרין לו מלאך המתנהג עמו בדרך חסידים וסובל את הכל, שנאמר (ירמיה יז י) 'כי אני ה' חוקר לב" וגו'. (וכן הוא בתנא דבי אליהו זוטא פ"ג)¹².

אדם, שה' יתברך מלא כל הארץ כבודו וכל תנועה ומחשבה הכל ממנו יתברך וכו', בידיעה זו יתפרדו כל פועלי און וכו'.

סמא דייסורי - קבולי

וראה באור החיים מה שכתב דברים מופלאים על הפסוק (מו ז) 'בניו ובני בניו אתו בנותיו ובנות בניו וכל זרעו הביא אתו מצרימה'. שבירידת זרעו של יעקב אבינו ע"ה למצרים, היו שקיבלו ברצון ובסבלנות את גזירת הגלות והומתקה עבורם הגזירה ולא נצטערו מירידתם מצרימה, אך היו שלא קיבלו ברצון לסבול את גזירת עול הגלות והם הצטערו מקושי הגלות - לאחר פטירת יעקב.

וזו לשונו 'בניו ובני וגו'. אחר שאמר בסמוך 'יעקב וכל זרעו', לא היה צריך לומר פעם ב' 'בניו ובני' וגו'. עוד צריך לדעת למה הפסיק בין 'בניו ובני בניו לבין 'בנותיו ובנות בניו וכל זרעו' - בתבית 'אתו', ולא הספיק במה שאמר לבסוף 'הביא אתו מצרימה'.

אכן כוונת הכתוב הוא, שבא להודיע כי יש הפרש בין בני יעקב בירידתם למצרים, כי יש מהם שבאו מרצונם לקבל גזירת מלך בלב שלם, ויש מהם שהיו חוככים להתעכב מרדת לכור הברזל. וציינם הכתוב מי ומי ההולכים לפרוע שטר חוב הגלות מרצונם, ואמר 'בניו ובני בניו וכל זרעו', פירוש אלו לא

כז. לכאורה מקור דבריו נלמד מדברי הגמ' (ברכות סב.) 'קבלה דיסורי - שתיקוּתא ומבעי רחמי'. ובערוך (ערך קבל - החמישי) פירש 'מי שמיוסר, קמיעתו המצילתו מאותן היסורים, לשתוק ולהתפלל'.

כז. מעשה נפלא מסופר אודות מדת הסבלנות של מרנא החפץ חיים זצ"ל עם כל אדם ובפרט

לא הוקשה בעיניהם כלום על ה' יתברך, ולכן זכו לגאולה.

כי כן נכון להיות האדם מאמין בה' בכל דרכיו ומקרויו, ו'כשם שמברכין על הטובה' כו' (ברכות נד.), אף אם ישיגוהו פגעי הזמן חלילה ורבו עליו המטרידים ומבטלין אותו מעבודתו ולימודו, ולחבירו הגרוע ממנו, לו עושר ונכסים ומנוחה. אולי ירע לבבי לאמר: למה זה ה' תרדפני באפך חנם, ולרעי הפחות ממני נתת כל טוב, הלא טוב היה לך להעניקו מטובך - כאשר כל כוונתי לשבת בבית ה' באהלי תורה, ואלה הסיבות מבטלים אותי חנם. כי לא כן הדבר, כי עמקו מחשבות ה', לא יבינם כל יושבי תבל, כי אולי רצון הש"י לנסותו אם ירהר אחריו.

על ידי האמונה באים למידת הסבלנות ואם ישאל השואל, מהי הדרך לזכות למידת הסבלנות, עצתו אמונה. כלומר, שעל ידי אמונה טהורה ותמימה בצור כל העולמים זוכים לקנות את מידת הסבלנות.

צא ולמד מדברי התפארת שלמה (פר' וארא ד"ה והוצאתי אתכם) ציור נפלא על חיי איש יהודי המאמין באמת ובתמים וסובל כל מה שעובר עליו, וזו לשונו 'וזה שנאמר 'ויצא משה אל אחיו וירא בסבלותם', וכי הוא לבדו ראה. אך הכוונה בזה, כי משה רבינו ע"ה ראה ברוח הקודש מדת הסבלנות של בני ישראל, כי נתנו שכמם לקבל הכל באהבה בגזירת הש"י, וזה 'וירא' - הסתכל היטב 'בסבלותם' (מלשון סבלנות), כי

עם בני ביתו. וכך הווה מעשה: לאחר שנתאלמן מאשתו הראשונה ר"ל, נשא בשנית אשה אחרת. לקראת חג הסוכות, כמנהגו מידי שנה בשנה לבנות בעצמו את סוכתו בלי להסתייע מאחרים, הלך החפץ חיים ולקח את הקרשים מהמקום שהניחם לפני שנה והולידם אל המקום שהיה רגיל שנים רבות להעמיד שם את סוכתו. לאחר מכן עמל ויגע עד שהקים סוכתו כראוי וכיאות - כהרגלו זה כמה עשרות שנים.

ויהי כגמרו את מלאכת הבניה, נכנס לביתו וסיפר לרבנית שבעזר ה' העמיד את הסוכה על תילה, והכל בא על מקומו בשלום. והנה הרבנית היתה מעוניינת לראות את הסוכה, שהרי היא לא ראתה את סוכתו מעולם. היא יצאה והלכה עמו, והחפץ חיים הראה לה את הסוכה כיצד היא עומדת על תילה בתפארתה. אמנם, אחרי שהרבנית התבוננה בסוכה, אמרה לו, שלפי דעתה אם יעמידו את הסוכה בפניה אחרת של החצר יהיה טוב יותר. כשמוע החפץ חיים את דבריה, לא השיבה דבר, אלא תיכף ומיד פירק וסתר את הסוכה והעמידה בעצמו באותה פינה שאמרה לו.

אחרי שעסק החפץ חיים בהעמדת הסוכה כמה וכמה שעות, עמדה הסוכה מוכנת על תילה בפעם השנית במקומה החדש. אך אז העלתה אשתו את סברתה, אשר כעת היא מבינה שהיא טעתה בדבריה, והאמת היא, שבמקום שהעמיד מתחלה את הסוכה בפעם הראשונה - הוא מקום יותר טוב. גם בפעם הזאת החפץ חיים לא דיבר מאומה, אלא קיבל את דבריה, ובשארית כוחותיו פירק וסתר את הסוכה הבנויה ובנה אותה מחדש - בפעם השלישית.

איך היה בטוח בזה, הלא כל ימיו היה נדחק ביסורי עוני. אך יָדַע, כי אין זה מדרך אנשי ביתו לזעוק על הבא להם חלילה, כי מדת הסבלנות הוא מלומד בבית הצדיקים כל הימים^{כח}.

על ידי הסבלנות זוכים ללב טוב

ומי שיש לו את מידת הסבלנות אשר מקורה באמונה, זוכה שיהיה בקרבו את 'מידת הרצון' שהיא 'לב טוב'. זהנה מצינו שר' יוחנן אמר לתלמידיו (אבות פ"ב מ"ט) 'צאו וראו איזוהי דרך ישרה שידבק בה האדם. רבי אליעזר אומר: עין טובה. רבי

אך זה ענין עבודת להשי"ת, להאיר מתוך חשיכה את לבבי הזך לשמים, כמ"ש 'בכל נפשך', אפילו הוא נוטל את נפשך (ברכות סא:). 'נפש' הוא לשון רצון, כמ"ש (כג ח) 'אם יש את נפשכם'. ואמר הכתוב 'אפילו הוא נוטל את נפשך', פירוש רצונך - שנוטל ממך הרצון לה' יתברך - על ידי טרדת הפרנסה וכיוצא, אף על פי כן 'ואהבת' וגו'.

ואל יקשה בעיניך על השי"ת, וכמו שמצינו בהלל (ברכות ס). ששמע קול צוחה בעיר ואמר: מובטח אני שזה איננו בביתי.

כח. בספר תהילה למשה (מרבי משה אלמושיניו זצ"ל משלוניקי בעל פרקי משה על אבות, החלק השלישי מהמאמר הראשון) האריך בביאור המעשה עם הלל, וזו לשונו 'ונפלא בעיני המאמר הזה הפלא ופלא, כי ראיתי בו מן הקושי אשר לא יעלם מעיני פני כל מעיין, כי איך יעלה על לב, ששלם כזה היה מתהלל ומתנשא לאמר מובטח אני שאין זה בתוך ביתי, בהיות 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא' (קהלת ז ט), מצד מקבת בור העפריות שהורכב ממנו. גם בעיני יפלא הפסוק שהביא לראיה 'משמועה רעה לא יירא' (תהלים קיב ז), למה זה לא יירא משמועה רעה, ומי הבטיחו בכך, אחר שהרעות באות על האדם כצדיק כרשע, יחד על עפר התלאות ישכבו, החכם יהיה, כמקרה הכסיל גם הוא יקרהו (ע"פ קהלת ב טו), ולמה זה הלל הזקן בחסידותו היה מובטח שלא היה בביתו, כי הנה באפשרות היה שיהיה בביתו ויהיו היסורין באין עליו. ואם נאמר שהיה מחזיק עצמו כל כך צדיק ושלם, שאפילו יסורין לא היה ראוי שיבאו למרק עוונות, כי לא היו לו עוונות כלל. זה אי אפשר, כמו שהוכחנו מפסוק 'כי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא', אשר טבע החומר יחייבו יכריחו לקלקל דרכיו. ואם היה באפשרות שימצא איש בעולם בתכלית השלמות לבלתי יחטא כל ימיו, גם כי הוא אפשרי רחוק, היתכן שישבח הוא את עצמו.

אך הכוונה הנכונה אצלי בזאת הברייתא היא, כי אדרבה הלל הזקן היה כל כך שמח ביסורין והיה מקבל אותם בסבר פנים יפות, עד כי בקלות הרגל סובלו נטבע בו כטבע שני - היותו מקבל אותם בסבר פנים יפות. ולא הוא בלבד אלא כל בני ביתו היו מורגלים בזה ולא היו מטיחים דברים כלפי מעלה חלילה, כי הוו ידעי כי כל מאי דעבדין מן שמיא - אם להפסד אם להויה - לטב עבדי. ולזה כשהיה מהלך בדרך ושמע קול צוחה בעיר, כלומר שהיו צועקים על הצרה אשר היתה בעיר, אמר מובטח אני שאין זה בביתי, רוצה לומר הצווחה, ולא היה שולל הצרה חלילה, כי הצרה אפשר היה שתהיה גם בביתו, אבל הצווחה והצעקה, עליה מובטח היה שלא היה בביתו, כי מורגלים היו לקבל הצרות בטוב לבב. ועל כן לא אמר שראה הצרה,

ויש ללמוד מדברי ר' אלעזר, שהדרך הישרה שידבק בה האדם הוא לב טוב – 'רוצה לומר 'מדת הרצון', זהו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממדת הכעס ומשיב במענה רך'. ואף רבי יוחנן הכריע כר' אלעזר, ואמר, שהדרך הכוללת את כלל המידות הטובות היא 'לב טוב', וכלשונו 'רואה אני את דברי אלעזר בן ערך, שבכלל דבריו דבריכם'. ובטעם הדבר פירש רבינו יונה (שם ד"ה אמר להם) 'כי אדם שמדה כזאת שוכנת בקרבו, טוב הוא גם לחבריו ולשכניו ולכל העולם'.

יהושע אומר: חבר טוב. רבי יוסי אומר: שכן טוב. רבי שמעון אומר: הרואה את הנולד. רבי אלעזר אומר: לב טוב. אמר להם: רואה אני את דברי אלעזר בן ערך, שבכלל דבריו דבריכם'.

ומהו 'לב טוב', פירש רבינו יונה (שם) בזו הלשון 'כי לב טוב' רוצה לומר 'מדת הרצון', זהו הסבלן שאינו קצר רוח, ומתרחק ממדת הכעס ומשיב במענה רך. אף כי יעשו לו דבר רע, יסבלהו ואין מר בפיהו, כי חכו ממתקים וכלו מחמדים'.

ואמר מובטח אני שאין זה בביתי, אלא ששמע הצווחה ואמר מובטח אני שאין זה בביתי וכו', רוצה לומר הצווחה כמדובר וכו'.

ופירש עוד הדרוש ואמר, מאי טעמא 'משמועה רעה לא יירא', משום 'דנכון לבו בטוח בה', ירצה, מפני מה אינו ירא מהרע - אחר שהוא רואה כי רע הוא. והשיב מפני שבוטח בבוראו שהוא לטובתו ולא לרעתו. וחזר הדין והקשה אעיקרא דדינא ואמר, ומאי טעמא בוטח בבוראו אחר שהוא רואה בפירוש שהוא רע לו מפורסם. והשיב, משום דמשמועה רעה לא יירא, כי ברי לו שלא יירא ודאי, ולא זו בלבד אלא שייטב לו השמועה רעה ההיא, כי הוא ירגיש בעצמו שמתוך כך הוא חוזר בתשובה. ואין לך ראייה גדולה מזו, והיא היותו מרגיש בעצמו שלא יירא מהרע, כי רואה הוא היותו לטובתו. וכמבואר מדברי הנביא באומרו (ישעיהו יב א) 'אודך ה' כי אנפת בי ישוב אפך' וכו', ירצה, ראוי לתת תודות לך על שאנפת בי והבאת עלי יסורין, והשבח וההודאה הנזכרת הראויה לך, היא לפי שמתוך כך אני חוזר בתשובה, באופן שמצד התשובה 'ישוב אפך ותנחמני'. אם כן המשיג מעלה גדולה כזאת שישוּב אפך ותנחמהו ראוי שיתן תודות על הדברים המביאים ומסבבים המעלה ההיא, והתכלית הנכסף ההוא, אחר שלא היתה אפשרית ההגעה אל המעלה הזאת מבלתי קדימת האף ההוא אשר לסבתו חוזר בתשובה, ולזה אמרו: מאי טעמא 'נכון לבו בטוח בה', משום דודאי אצלו דמשמועה רעה לא יירא, כמדובר.

והדרוש הזה כולו הלא הוא כמוס עמדי בארוכה בפירושי אשר התחלתי לספר איוב, והוכחתי שם כי כל הספר לא נתיסד לכוונה אחרת, אלא לאמת ולפרסם הכוונה הזאת, להורות, כי האיש השלם כמעט כל שלמותו תלוי אם יקבל היסורים בסבר פנים יפות כמו שקרה לאיוב בהביא ה' עליו כל המאורעות הרעות ההם, לראות אם יעמוד בניסונו או אם יטיח דברים כלפי מעלה. ולא נמצא בו עון אשר חטא, רק במה שהיה ירא מהעתידי פן יתוסף הרע שלא יוכל לסבול

ויברכם ביום ההוא – חשיבות העבודה דבר יום ביומו

☆ יעקב אבינו ברך אותם שלא ידאגו את דאגת יום המחר ☆ כל יום כאילו היום ילדתיך ☆ אין לו לאדם בחייו אלא הרגע הזה שעומד בה ☆ העבודה הרצויה לה' - דווקא באותו מקום ובאותו זמן שעומד בו עתה ☆ דאגה מנין ☆ ועל רגעי ארץ דברי מדמות יחשובון ☆ אם לא 'עכשיו' - אימתי ☆ הבעל תשובה צריך לשוב ולשמוח מהשעה שעומד בה עתה ☆ לעסק התשובה והיראת שמים יש חשיבות אפילו ברגע כמימרא

לאמר בנפשו בכל יום כאילו היום הוא כל פרי התיקון, וכאילו היום ילדתיך ונעשה בריה חדשה, לזה גורם הצלה מלבא רחיקא - שמסתיר ההבנה הנכונה לטובה.

וזוהו עיקר גדול בדרכי העבודה התמימה, כמובא באמרות טהורות (מהרה"ק רבי משה מקאברין זיע"א, עבודת השי"ת עמ' קנג) בזו הלשון 'מרן ז"ל אמר, כי כל דבר שהוא מחובתו של אדם לעשותו בשעה זו, הרי זה העיקר החשוב ביותר שיש לו להקב"ה נחת רוח ממנו בשעה זו'.

אין לו לאדם בחייו אלא הרגע הזה שעומד בה

וכעין זה איתא בתפארת שמואל (מהרה"ק ר שמואל צבי מאלכסנדר זיע"א, פרשתן אות

יעקב אבינו ברך אותם שלא ידאגו את דאגת יום המחר

בספר מחזה אברהם (מהרה"ק רבי אברהם מבוטשאטש זיע"א, פרשתן ד"ה גם ויברכם) כתב על מה שנאמר (מח כ) 'ויברכם ביום ההוא לאמור', וזו לשונו 'מה ששמעתי בזה מהרב החסיד המפורסם בשם טוב מוהר"ר משה יודא ליב ע"ה מנוחתו כבוד בק"ק סאסוב יצ"ו, שהכונה שיהיו מבורכים בבחינת 'אל תדאג דאגת מחר', ורק 'לאמר' ולהרהר על התיקון דבר יום ביומו, ולא חוץ לזמננו' כ"ט.

כל יום כאילו היום ילדתיך

וכתב עוד בהמשך דבריו 'ויש לומר גם כן 'ויברכם ביום ההוא לאמור', דהיינו שיהיה התחדשות מעשים טובים בכל יום,

אותו. ועל זה היו מוכיחים לו חבריו בראיות ברורות לאמת הדרוש הנזכר, עד שהודה על האמת, כמבואר אצלי בכל הספר, מראש ועד סוף מסכים אל הכוונה הזאת.

כ"ט. יסוד הדברים יש ללמוד מדברי המדרש תנחומא (פר' בשלח סי' כ) על הפסוק (שמות טז ד) 'הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו', וזו לשון המדרש "דבר יום ביומו", מי שברא יום - ברא פרנסתו. מכאן היה רבי אלעזר המודעי אומר: כל מי שיש לו מה יאכל היום ואומר מה אוכל למחר, הרי זה מחוסר אמנה'. וכן איתא בגמ' (סוטה מח:) "ופסקו אנשי אמנה" אמר רבי יצחק: אלו בני אדם שהן מאמינין בהקב"ה. דתניא, רבי אליעזר הגדול אומר: כל מי שיש לו פת בסלו ואומר מה אוכל למחר, אינו אלא מקטני אמנה'.

ל. וכך מסופר על חסיד שבא אל הרה"ק ר' משה מקאברין זיע"א, וביקש ממנו שיאמר לו

מקצתו ברגע זו שעומד, וממילא יהיה התורה ותפילה כראוי ובשלימות וכו'.

וזהו הרמז 'ויברכם ביום ההוא לאמור', שזאת הברכה ומוסר השכל - ביום 'ההוא לאמור', שיהא רגיל בפיהם לאמור 'ביום ההוא', שאין לאדם אלא אותו יום בלבד, וגם אותו יום אינו אלא מקצתו. ואם ככה יעשו, תהא דרכם נוכח ד' בתורה ומעשים טובים לנצח את יצר הרע, ויזכו כי 'בך יברך ישראל לאמור, ישימך אלקים כאפרים ומנשה', ויתהללו כל ישרי לב' לא'.

העבודה הרצויה לה' - דווקא באותו מקום ובאותו זמן שעומד בו עתה

על דרך זו מצינו בספר ישועות מלכו (מהרה"ק המגיד מזלאתשוב זיע"א, פר' שמות)

(ו) בזו הלשון 'ויברכם ביום ההוא לאמור, בך יברך ישראל לאמור', יש לדון ביתור הלשון 'ביום ההוא לאמור'. אולי יש לומר כמו שכתב האלשיך הק' על הכתוב (מלכים א' ב מ"א) 'ויצו את שלמה בנו לאמר, אנכי הולך בדרך כל הארץ', ופירש, שכל זה מדברי דוד המלך ע"ה, שציוה את שלמה להיות מרגלא בפומיה לאמור: 'אנכי הולך בדרך כל הארץ', ואין לי רק רגע זו. וכמו שאמר הרבי ר' בונם זצללה"ה מפשיסחא על הכתוב (תהלים לט ו) 'הנה טפחות נתת ימי', כמו שמודד שבעים אמות חבלים שאין בידו אלא הטפח ההוא בתוך ידו, כן הימים של אדם אינם רק הרגע ההוא שעומד בה, והוא שאמר רבי אליעזר (אבות פ"ב מ"י) 'שוב יום אחד לפני מיתתך' שאין לו אלא אותו יום, וגם אותו היום אינו אלא

איזו מצוה שיעשה אותה. אמר לו 'וואס סקומט צים האנד' (במה שבא לידך). כלומר, שכל דבר הבא לידך אם תעשהו בזריזות ובהכנעה, זה הפתח להתקרב להשי"ת.

לא. מסופר שבזמנו של הרה"ק רבי פנחס הלוי הורוויץ זיע"א (הלא הוא בעל ההפלאה והמקנה, אחיו של הרה"ק ר' שמעלקא מניקלשבורג זיע"א), היו שני אחים, אשר אחד היה עשיר גדול אבל קמצן גדול שלא נתן ממונו לצדקה, ואילו השני היה עני שכמעט ולא היה לו מאומה, אך מה שהיה לו חילק לצדקה, ובאתה אשתו העני לפני בעל ההפלאה בקובלנא על בעלה שמפזר לצדקה את כל מה שיש לו ומניח אשתו ובניו מוזנחים וכמעט מתים ברעב.

יום אחד קרא הזמין הרה"ק רבי פנחס את שני האחים לפניו. ראשונה שאל את האח העני, האם יש לך פרנסה. השיב לו העני בחיוב, הקב"ה זן ומפרנס אותי. א"כ שאל אותו רבי פנחס, למה אשתך קובלת עליך שאתה מזניח את הבית ומפזר את הכל. התבייש העני ואמר: רבי! הלא כתיב (איוב ד ב) 'כל אשר לאיש יתן בעד נפשו', ושנינו באבות (פ"ב מ"י) 'שוב יום אחד לפני מיתתך', ומי יודע אם אין זה היום האחרון שלי חלילה, ומשום כך כל אשר לי אני נותן לצדקה, כי אין אדם יודע רגעיו.

פנה רבי פנחס אל האח השני, ואמר לו: הקב"ה נתן לך עשירות ומדוע איפה אינך נותן חלק לאחיק העני שחי צער דוחק גדול, וכמו שנאמר (ישעיהו נח ז) 'מבשרך אל תתעלם'. השיב העשיר ואמר: רבי! העולם חושבים שיש לי מי יודע כמה... סך הכל הנכסים שלי מגיעים לערך חצי מיליאן מארק, ואני עם משפחתי צריכים למשך שנה לערך עשרת אלפים, ולעת

(דברים ד כט) 'ובקשתם משם את ד' אלקיך ומצאת', היינו משם דייקא, במקום שהוא שם ובאיזה מדרגה שהוא עומד שם, אף שאינו במקום גבוה, אעפ"כ משם תמצא את ה' אלוקיך ותוכל להתדבק בו יתברך" לב.

דאגה מנין

וכשיהודי חי את ההווה, אין אצלו מקום לדאגה כלל, וכפי האימרה המפורסמת בשם רבינו אבן עזרא זצ"ל 'העבר אין והעתיד עדיין וההווה כהרף עין ודאגה מנין'. ובפלא יועץ (ערך דאגה) כתב בזו

בשם הרה"ק רבי יוסף מיאמפאלי זיע"א בפירוש מאמר הכתוב (שמות ג ה) 'אל תקרב הלום, של נעליך מעל רגליך, כי המקום אשר אתה עומד עליו אדמת קודש הוא'. וזו לשונו 'פירוש', 'אל תקרב הלום', שלא תאמר אם היה לי כך וכך, בוודאי היה טוב לעבודת השי"ת, אבל קשה מאוד העבודת. אל תאמר כן, רק 'של נעליך מעל רגליך', היינו הסר השטותים מהרגילות שלך, ואז תראה 'אשר המקום שאתה עומד עליו אדמת קודש הוא', שמאותו מקום תוכל לעבוד את השי"ת, **כמאמר הבעש"ט זי"ע**

עתה אני בן חמישים שנים, ואם יאריך ה' את שנותי עד מאה ועשרים, נותרו לי עוד שבעים שנה - עד מאה ועשרים, וא"כ כל מה שיש לי עדיין אינו מגיע לשבע מאות אלפים מארק שאני צריך.

הרהר רבי פנחס מעט ופתח ואמר: שמעוני נא אחים יקרים! אתה העני שעושה מעשים טובים מתוך פחד שמא תמות למחר, עליך אני אתפלל עליך שלא תמות במהרה - עד מלאת לך שבעים שנה ואם בגבורות שמונים שנה, ולכן מעתה תרגיל את עצמך במצוות ומעשים טובים בשיעור ומידה, ולא תפזר את כל אשר לך, שהרי התחייבת לפרנס את אשתך ובני ביתך. ואז פנה אל האח העשיר ואמר לו: אתה אח העשיר שהנך חושש שתחיה עד מאה ועשרים שנה ולא יהיה לך לפרנסתך, אל תדאג, כי אם לא תתן צדקה לא תחיה עד מאה ועשרים שנה, ואם כן יכול אתה להפריש קצת מממונך לאחייך העני...

לב. הגה"צ רבי נטע פריינד זצ"ל סיפר מה שמע מאחד מזקני החסידים שהיה חי בזמנו של הבית אהרן. מעשה שהיה אצל הרה"ק הבית אהרן זיע"א, שחסיד אחד לא בא אליו במשך ב' שנים. ולאחריהם, כשבא אל הבית אהרן, שאלו הרבי, למה לא באת הנה זמן כה ארוך. נענה החסיד ואמר, שהסיבה לכך היא, מפני שלפני שנתיים ימים שמע מפה קדשו של הרבי 'ווארט' שנתן לו חיזוק למשך שנתיים ימים, ומשום כך לא הוצרך לבוא עד הנה. שאלו הרבי, מהו הווארט שחזק אותך עד כדי כך. השיב החסיד ואמר, שהרבי אמר כך: 'אז א איד שטייט אויף אין דער פרי דינען גאט ברוך הוא, און שטעלט זיך אוועק זאגען מודה אני, דארף ער וויסן, אז וויא גוט ס'איז צו דינען גאט ברוך הוא, ווען מ'וויל און מיט וואס מ'וויל אין א וואו מ'וויל'.

לאחר מכן אמר הבית אהרן זיע"א, שאם בא ליהודי חיזוק למשך ב' שנים מווארט זה, הרי ראוי להכניס ווארט זה ב'סדר היום' שכתב לחסידי. וכך הנוסחא המובאת בסדר היום (תחילת הספר) 'וועלכיר בריה קען זיך אויף הייבן דינין גאט. נאר וויא גיט איז צו דינין וויא מע וויל, אין ווען מע ויל אין מיט וואש מע וויל'.

המידות אות כב), את הפסוק (תהלים לה כ) 'ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון'. וזו לשונו 'כי על ימים שעברו בודאי אין לו מה לעשות שום מרמה, ועל ימים העתידין גם כן אין לו לחשוב שום מרמה, כי אפשר יזמין לו השי"ת פרנסתו בניקל ובכשרות, רק על רגע ההוא שהוא עומד כעת, גם כן אינו כדאי לעשות מרמה בשביל רגע אחת, וזה הפירוש 'ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון', בשביל רגע אחת יחשובון מרמה".

אם לא 'עכשיו' - אימתו

ומי שחי באופן כזה, זוכה לשוב בתשובה, כמובא בייטב פנים (תוכחת מוסר ל"ג מדות אות לג ד"ה והנ"ל הכוונה בזה) בשם הרה"ק מלובלין זיע"א לפרש את מאמר חז"ל (ב"ר כא ו) 'אין 'ועתה' אלא תשובה', וזו לשונו 'כי האדם היודע שהעבר אין והעתיד אינו, ומי יודע מה יולד, ואין לו רק עת שעומד בו עתה ממש, אם כה יחשוב בלבבו יבין וישוב ברגע הזה, כי 'אם לא עכשיו אימתו' י".

הבעל תשובה צריך לשוב

ולשמוח מהשעה שעומד בה עתה

וענין זה מסייע ל'בעל תשובה' להחזיק בתשובתו, מפני שהוא חי את

הלשון 'כי כבר אמר החכם 'העבר אין, העתיד עדין, דאגה מנין' וכו'. שאם הדבר כבר עבר, מה יועיל בדאגה, האם יוכל להשיבו. ולא די לו רעת הרעה שארע לו, אלא שיוסיף רעת הדאגה וחיי צער יחיה! יסיחנו מדעתו! ואם הוא דבר שעתיד להיות, אם יש תקנה - יעשה התקנה. ואם לא יש תקנה, מה יועיל בדאגה, יבטח בשם ה' וישען באלקיו. זה כלל גדול להסיר הדאגה' ג.

וכבר מצינו בגמ' (בבא בתרא קמה:) 'רבי

הושע בן לוי אמר: כל ימי עני רעים - זה שדעתו קצרה. 'וטוב לב משתה תמיד' - זה שדעתו רחבה. ופרש"י (שם ד"ה שדעתו) 'שדעתו קצרה - משים ללבו כל דאגות חבירו ודואג על כל מה שעתיד לבא עליו'. רחבה - ואינו משים ללבו דאגה כל כך'.

ועל רגעי ארץ דברי מרמות יחשובון

ומי שחי את ההווה, הרי זה מועיל לו להתנהג בישרות בכל עניניו וחפציו, שהרי אין למרמתו תועלת לא לעבר ואף לא לעתיד, רק רגע כמימריה - בהוה שחולף כהרף עין, וכפי שפירש הרה"ק רבי ברוך ממעזיבוז זיע"א (בוצינא דנהורא, טהרת

ג. בספר אמרות טהורות (מהרה"ק ר' משה מקוברין זיע"א, עמוד לה) מסופר בזו לשונו 'אחד עמד לפניו ברוב צער. שאל אותו ז"ל, מדוע אתה אתה בצער, הלא בזמן שאדם בצער שכינה מה אומרת [וכו'] (סנהדרין מו.). על כן, עצתי שתזרוק המרה שחורה, כי אדם צריך לחזק את עצמו, ובודאי השי"ת יעזור לך. והוסיף שמה שהעולם אומרים: אז צער העלפט, יע עס נעמט צוא העלפט געזונד און העלפט פרנסה. והרה"צ מלעכוויטש אמר 'אז דאגען טאר מען ניט, נאר די דאגה מעג אמענטש דאגהן, פאר וואס ער דאגעהט'.

וכבר אמר הרה"ק ר' מנחם מענדל מקאצק זיע"א "האדרת והאמונה לחי העולמים", אז מען איז שטארק אין אמונה, לעבט מען לאנג'.

לד. וראה את המובא בנועם אלימלך על הפסוק (מז כט) 'ויקרבו ימי ישראל למות', וזו לשונו

לעסק התשובה והיראת שמים יש חשיבות אפילו ברגע כמימרא

והא לך לשונו הטהורה של המהר"ם שיק זצ"ל (פר' בראשית ד"ה וישמעו באמצע הדיבור) במעלת חשיבות התשובה והקבלה בהוה. ואלו הם דבריו 'אבל ה'הוה' גם כן צריך לעורר את האדם בזה, כי כבר אמרו שההוה אינו אלא רגע כמימרא, שהרי מה שהיה קודם הרגע כבר עבר, והוה הוא חלק חשוב מן חיות האדם, כי העבר אין וכאילו לא היה אם קילקל, ולעתיד שאינו יודע אם יגיע להעתיד, אבל ההוה הוא חשוב. [אך] מכל מקום יש בו פחיתות שאינו אלא רגע, ומה יוכל האדם לעשות ברגע אחד. אמנם, זה דווקא בענייני העולם [ש]אינם יכולים לעשות דבר ברגע, אבל תשובה ויראת ה', אפילו הרהר רק תשובה בלבנו כבר הוא צדיק גמור, כדאמרינן בקדושין (דף מט:): אפילו רשע כל ימיו וקידש אשה על מנת שהוא צדיק - מקודשת, דאמרינן שמא הרהר תשובה בלבנו, וזה יכול לתקן ברגע כמימרא, וכן אם באותו רגע קיבל על עצמו שכל ימיו יעבוד את השי"ת כראוי, והקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה, אם כן בזה יוכל לתקן העבר והעתיד - אף על גב שהוא רק כמימרא'.

השעה והזמן שעומד בה ואינו נופל ברוחו מכל מה שעבר עליו, וכמובא בספר גבעת שאול (מהגה"צ רבי שאול בראך מנייטרא זצ"ל אבד"ק קאשוי, חגיגה אות תרמו) בזו הלשון "יצתה בת קול [ואמרה]: 'שובו בנים שובבים'" (חגיגה טו.). יש לומר טעם שנקראו בעלי תשובה - 'שובבים', דהזהירו בספרי מוסר, גם אם חטא הרבה אל יתעצב. כי עצבות מזיק מאד לנפש, ויעבדו את ה' בשמחה' כתיב (תהלים ק ב). והגם שמחוייב לזכור תמיד מה שחטא, כדכתיב (תהלים נא ה) 'וחטאתי נגדי תמיד', בכל זאת ישמח שזכה להכיר בעודו בחיים חטאתו ויש בידו עוד לתקן.

וזה שהזהיר יוסף לאחיו (מה ה) 'עתה אל תעצבו'. ויש לדון, דתיבת 'ועתה' הוא לכאורה כמיותר. ויש לומר, דלפעמים באדם לעצבות על ידי חסרון פרנסה ודאגות, אבל כבר המליץ בספר חובת הלבבות, ששטות גדול היא לדאוג, ואמר 'העבר אין והעתיד עדיין דאגה מנין', וכי על רגע כמימרא ידאג?! וזהו 'עתה' אל תעצבו, אם תשימו לנגד עיניכם שאין אתם בטוחים רק על רגע שהוא עתה, יגרום לכם שאל תעצבו. והנה תיבת 'שובב' נוטריקון שמחים בצאתם וששים בבואם. ולזה צריך ליזהר מאד הבעל תשובה שלא יפול ח"ו לידי מרה שחורה רק ישמח וישיש'.

חזק חזק ונתחזק

"ויקרבו ימי ישראל למות", פירוש, יעקב אבינו ע"ה היה מחשב תמיד את יום המיתה שהוא קרוב ושמא ימות היום. וזהו 'ויקרבו' כו', רוצה לומר שכל ימיו היו בעיניו קרובים למיתה, ועל ידי זה היה מזכך את גופו והיו כל מחשבותיו בעולמות העליונים. וזהו 'ויקרא לבנו ליוסף', פירוש זה רמז אף כשהיה בעניני עולם הזה, דהיינו 'לבנו' וכדומה, אף על פי כן היו כל מחשבותיו 'ליוסף', דהיינו עולם העליון הנקרא יוסף'. וראה עוד מה שהאריך בענין זה בפר' מקץ על הפסוק (מג יח) 'ויראו האנשים כי הובאו ביתה יוסף וגו'.

חוקים להורותם

הלכות והליכות

מתוך שיעורי ההלכה,
והוספות פסקים בעל פה
שנמסרו מפי הגאון
רבי שמעיה לעזר שליט"א

הלכות כיבוד אב ואם (ג)

הלכות כיבוד אב ואם (ג)

כיבוד אב משל אב או משל בן

א. בגמ' קידושין ל"ב נחלקו אמוראים בענין הוצאת ממון לצורך מצות כיבוד אב ואם, רב יהודה סובר דכיבוד אב משל בן ור"ל שהבן צריך לשלם את ההוצאות לצורך מצות כיבוד אב מכספו, ור' נתן בר אושעיא סובר דכיבוד אב משל אב ור"ל שאין הבן מחוייב להוציא מכספו כדי לכבד את אביו רק לוקח את סך ההוצאות מאביו, וקיי"ל דכיבוד אב משל אב והיינו שאף במקום שחייב לכבדם יכול ליטול את ההוצאה מאביו ואמו ואינו חייב לשלם מכיסו^א.

המוציא הוצאות על כיבוד אב

ב. אע"פ שכיבוד אב משל אב, וכאמור שאינו מחוייב להוציא הוצאות בעבור מצות כיבוד אב, מכל מקום אם הוציא מממונו לצורך זה ולא נטל מעות מאביו, הרי הוא בכלל מצות כיבוד אב ואם ואינו נחשב בזה כמי שאינו מצווה ועושה^ב.

תשלום הוצאות הנסיעה לנסוע לאביו

ג. מעשה באב שביקש מבנו הנמצא במקום רחוק שיבוא אליו להאכילו ולהשקותו, והבן קשה לו לילך ברגליו למקום אביו, ונסתפק שמא הוא פטור מלנסוע לאביו שהרי כיבוד אב משל אב, והשיב לו הגר"ח שבעצם הרי הוא מחוייב לילך

א. ובחזו"א הק' דמאי שנא מכל מ"ע שחייב לבזבז מממונו, ותי' דדין כיבוד אינו נופל על נתינת ממון, ואשר ע"כ אף למ"ד כיבוד אב משל אב מ"מ חייב לבטל ממלאכתו לצורך אביו ולפי שלגבי ביטול ממלאכתו לא גרע משאר מ"ע שחייב אף להפסיד מממונו כדי לקיימה, גם כתב דמסתברא שכל הפלוגתא היינו דוקא באין לאב אבל ביש לו לכו"ע כיבוד משל אב דלא מסתבר שאם האב חומד את ממונו של בנו שיהא הבן חייב לתיתו לו.

ב. עיי' שו"ת רעק"א סי' ס"ח שאם הבן מוציא הוצאות לצורך מצות כיבוד אב ל"מ אינו מצווה ועושה, דהמצוה בעצמותה מקיים כדינו ולא שאינו חושש לחסרון כיסו. ועיי' עוד כס"מ פ"ו מממרים הל"ז.

ברגליו ומה שמוציא הוצאות על הנסיעה לגרמיה הוא דעבד שלא יצטרך לכתת את רגליו אך אין בזה בכדי לפוטרו דאדרבה ילך רגליו.¹

אין לאב ממוזן ויש לבן

ד. זה שאמרנו שכיבוד אב משל אב הוא דוקא באם יש לאב מעות לפרנס את עצמו, אבל אם אין לאב ויש לבן כופין את הבן לזון את אביו כפי מה שהוא יכול. ונחלקו הראשונים בדין זה האם החיוב הוא מדין כיבוד אב או מדין צדקה, והנפ"מ באופן שהבן פטור מדין צדקה לתת לשאר עניים, שאם כל חיובו הוא רק מדין צדקה הרי הוא פטור גם כן מלזון את אביו, ומשא"כ באם חיובו הוא מדין כיבוד אב שהחיוב בזה הוא גם באופן שפטור מליתן צדקה, ולענין הלכה הכרעת רוב הפוסקים שאין חיובו אלא מדין צדקה.

גדר אין לאב ממוזן

ה. הגדר באין לאב ממוזן היינו שאין לו ממוזן כלל להתפרנס בו, אבל אם יש לאב ממוזן ואלא שחושש להשתמש בו שמא יחסר לו לאחר זמן, או באופן שהאב קמצן וכילי ואינו מסוגל להשתמש בממונו, אזי אין הבן חייב לזוננו,² וכן אם יש לאב חובות שאנשים חייבים לו וכבר הגיע זמן הפרעון אך אינו רוצה לגבות את החובות מאיזו סיבה שהיא אין הבן מחוייב לזוננו מכספו.³

שיעור החיוב

ו. כאמור, החיוב לפרנס את אביו הוא רק מדין צדקה, ועל כן אינו חייב לתת

ג. וצ"ע מסי' ר"מ ס"ח דבן שיש לו דין עם אביו שצריך הבן לילך אחר אביו ואע"פ שהבן הוא הנתבע ודר בעיר אחרת שזהו כבוד אביו, אבל מ"מ חייב האב לשלם לבן את ההוצאות דכיבוד אב משל אב, וצריך לחלק בין היכא ששייך לילך ברגליו והבן לגרמיה הוא דעבד להיכא שאין שייך לילך ברגליו וחייב להוציא הוצאות שאז כיבוד"א משל אב, ולפי"ז נראה פשוט שאין האב חייב לשלם לבנו אלא נסיעה זולה ואם הבן רוצה לנסוע באופן יקר ומכובד יותר עליו לשלם ההוצאה שהרי לגרמיה הוא דעבד, וכמו כן נראה שבן הרוצה להכניס את אביו ל'מושב - זקנים' שאין האב צריך לשלם ההוצאה שהרי בעצם צריך הבן להחזיקו בביתו ולהאכילו ולהשקותו בעצמו וכל כיו"ב ומה שממנה שליחים בשכר לעשות כן תחתיו לגרמיה הוא דעבד ועליו לשלם ההוצאה.

ד. תשו' מהרי"ל החדשות סי' ק"ז.

ה. תשו' הרשב"א ח"ד סי' נ"ו.

לאביו אלא כפי מה שמחוייב לתת לצדקה והיינו עד חומש מנכסיו, ומ"מ חלוק דינו מדין צדקה בתרתי – דאילו בצדקה אין היחיד מחוייב לתת לעני כל מחסורו ומשא"כ באביו שמחוייב הבן לתת לו כדי כל מחסורו אשר יחסר לו, וכמו כן לענין צדקה קיי"ל שאין ליתן את כסף הצדקה שלו לאדם אחד ומשא"כ באביו שמחוייב ליתן את כל כספו לאביו כדי מחסורו אשר יחסר לו.¹

בני ביתו ואביו ואמו מי קודם

ז. אם יש לבן מעות בצמצום ואין לו בכדי לפרנס גם את אביו ואמו וגם את בני ביתו, אזי בבניו ובנותיו הקטנים בניו ובנותיו קודמים לאביו ולאמו, ואולם בילדיו הגדולים אביו ואמו קודמים להם, וי"א שאף בילדיו הגדולים כל שסמוכים על שולחנו הרי הם קודמים לאביו ולאמו.²

המפרנס את אביו ואמו ממעות צדקה

ח. אם יש לבן ממון משלו וידו משגת כדי לפרנס את אביו ואמו – אמרו חז"ל תבוא מאירה למי שפרנס את אביו ואמו ממעות צדקה שלו, והטעם לפי שיש בזה בזיון לאביו ולאמו שמפרנסם ממעות צדקה ולא ממעותיו.³

ביטול ממלאכתו לצורך אביו ואמו

ט. חייב הבן לטרוח ולכבד את אביו ואת אמו בגופו, אף באופן שמתוך כך יתבטל ממלאכתו ויצטרך לחזור על הפתחים כדי לזון את עצמו, ואולם זהו דוקא באופן שיש לו כדי פרנסתו לאותו יום ואלא שעל ידי ביטול ממלאכתו יצטרך למחלת

ז. עיי' תשו' חת"ס יו"ד סי' רכ"ט, ועיי"ש עוד שחידש שלצורך פרנסת אביו לא נאמר שיעור חומש, שהרי כל שיעור חומש הוא רק מתקנת אושא, ואולם מדאורייתא כל שיש לו כדי פרנסת בני ביתו לאותו יום חייב ליתן כל השאר לעניים, ואם כן גבי אבי ואמו שמחוייב בכבודם מדאורייתא חזר הדין כדין תורה שיכול להשאיר לעצמו כדי פרנסת יום אחד וליתן להם כל השאר, וכבר העירו בזה האחרונים שדבריו מחודשים מאד ועיי"ב בשו"ת שבה"ל ח"ב סי' קיא.

ז. עיי' יו"ד סי' רנ"א ס"ג ובנו"כ שם.

ח. ונחלקו הפוסקים אם זהו דוקא כשנעשה הדבר בפרהסיא שגורם בזה בזיון להוריו או אפילו בצנעא, דבשו"ת שו"מ ח"ו סי' ק"פ כתב שזהו דוקא כשידוע הדבר לאחרים שנגרם בזה בזיון להוריו ולא בצנעא שאז אין בזה שום זילותא, ואולם בשו"ת תשורת שי סי' רפ"ט כתב שמזלזל בעצם מעשה זה באביו ואמו ושייך בזה זלזול אפילו בינו לבין עצמו.

לחזור על הפתחים כדי לזון את עצמו, ומשא"כ באופן שאין לו כדי פרנסתו לאותו היום שאינו מחוייב לבטל ממלאכתו ולחזור על הפתחים^ט.

ט. וכתבו פוסקי זמנינו שזהו דוקא בפועל המתפרנס ממלאכתו יום יום אך אין לו מלאכה קבועה, אבל אם יש לו מלאכה קבועה שמתפרנס ממנה ואם ילך לשמש את אביו יפטרוהו ממשרתו בכה"ג אינו מחוייב לשמש את אביו ואפילו באופן שיש לו פרנסה לאותו היום.

